

Umjetnička djela u očima male djece

Škrobar, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:098213>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ivana Škrobar

UMJETNIČKA DJELA U OČIMA MALE DJECE

Diplomski rad

Čakovec, srpanj 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ivana Škrobar

UMJETNIČKA DJELA U OČIMA MALE DJECE

Diplomski rad

Mentor rada:

Izv. prof. dr. art. Kristina Horvat Blažinović

Čakovec, srpanj 2022.

Sadržaj

UVOD	1
1. LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	4
2. RAZVOJNE OSOBINE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	6
3. UMJETNIČKO DJELO U VRTIĆU	9
4. ODABRANA UMJETNIČKA DJELA	16
4.1. UVOD U SECESIJU	17
4.1.1. SECESIJSKI SIMBOLIZAM	18
4.1.2. GUSTAV KLIMT	21
4.2. UVOD U APSTRAKTNI EKSPRESIONIZAM	26
4.2.1. AKCIJSKO SLIKARSTVO.....	29
4.2.2. JACKSON POLLOCK	29
5. LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU	34
5.1. DJELA GUSTAVA KLIMTA KAO POTICAJ ZA LIKOVNE AKTIVNOSTI	34
5.2. DJELA JACKSONA POLLOCKA KAO POTICAJ ZA LIKOVNE AKTIVNOSTI.....	53
5.3. KOMENTAR NAKON ODRŽANIH AKTIVNOSTI.....	70
ZAKLJUČAK	71
LITERATURA.....	72

SAŽETAK

Likovno stvaralaštvo je jedna od omiljenih aktivnosti kod djece predškolske dobi. Tome pridonosi poticajna materijalna okolina kao i odgojitelj refleksivni praktičar. U predškolskoj ustanovi važno je da odgojitelj pruži jednake mogućnosti djeci da izraze svoje umjetničke sposobnosti. Kada dijete aktivno, slobodno i samostalno otkriva svijet oko sebe, istražuje i sudjeluje u kreiranju svakodnevnih aktivnosti i okruženja, ono zapravo radi na svom cjelokupnom razvoju. Odgojitelji kao su-kreatori procesa učenja u predškolskim ustanovama nude djeci poticajnu okolinu i materijale, ali nikako ne kritiziraju dječji rad, jer na taj način utječu na dječju kreativnost, samopouzdanje djeteta i razvoj njegove potrebe za istraživanjem i radoznalošću. U ovom radu provedene su likovne aktivnosti kojima su poticaj bila umjetnička djela slikara Gustava Klimta iz umjetničkog pravca secesije i Jacksona Pollocka iz umjetničkog pravca apstraktnog ekspresionizma. Aktivnosti su se provodile u Dječjem vrtiću Cvrčak u Čakovcu. Cilj ovih aktivnosti bio je usmjeravanje opažanja i poticanje na osobni doživljaj umjetničkog djela i stvaranje mogućnosti za njihovo adekvatno doživljavanje kod djece. Djeca koja su sudjelovala u aktivnostima su sve zadatke dobro prihvatila, a najviše ih je zaokupilo akcijsko slikanje. U likovnim radovima kod kojih su poticaji bila djela Gustava Klimta pokušali su imitirati boje i motive, dok su u likovnim radovima kod kojih su poticaji bila djela Jacksona Pollocka pokušali imitirati način slikanja, akcijsko slikarstvo, što je vidljivo i u rezultatima njihovih radova. Iako su poticajna umjetnička djela bila različita po motivima i načinu slikanja, djeca su u svim aktivnostima sudjelovala jednako koncentrirano i uspješno.

Ključne riječi: dječje likovno stvaralaštvo, umjetničko djelo kao poticaj, predškolsko dijete, Gustav Klimt, Jackson Pollock, likovne aktivnosti

ABSTRACT

Art creation is one of the favourite activities of preschool children. A stimulating material environment as well as a reflective practitioner educator contribute to this. In a preschool institution, it is important that the educator provides equal opportunities for children to express their artistic abilities. When a child actively, freely and independently discovers the world around him, explores and participates in the creation of everyday activities and environments, he is actually working on his overall development. Educators, as co-creators of the learning process in preschool institutions, offer children a stimulating environment and materials, but they do not criticize children's work, because in this way they influence children's creativity, self-confidence and the development of their need for research and curiosity. In this paper, artistic activities were carried out, which were inspired by the works of art of the painter Gustav Klimt from the art direction of art nouveau and Jackson Pollock, the art direction of abstract expressionism. The activities were carried out in the Cvrčak Kindergarten in Čakovec. The goal of these activities was to guide observations and encourage a personal experience of the work of art and create opportunities for children to experience it adequately. The children who participated in the activities accepted all the tasks well, and they were most occupied with action painting. In the works of art inspired by the work of Gustav Klimt, they tried to imitate colours and motifs, while in the art works inspired by the work of Jackson Pollock, they tried to imitate the way of painting, action painting, which is also visible in the results of their artworks. Although the stimulating works of art were different in terms of motives and methods of painting, the children participated in all activities with equal concentration and success.

Keywords: children's art creation, work of art as a stimulus, preschool child, Gustav Klimt, Jackson Pollock, artistic activities

UVOD

Umjetnost nam omogućuje da se slobodno izrazimo, da izrazimo svoje misli i osjećaje na drugačiji način. Nekome se lakše izraziti glazbom, nekome pokretima kista, oblikovanjem ili nekim drugim izražajnim sredstvom. Umjetnost kao takva može služiti i u psihoterapijske svrhe. Već od prve godine života dijete razvija svoju likovnost, a pravilnim i poticajnim okruženjem ono će svoju maštu i kreativnost razvijati na jedinstven način. Likovne aktivnosti potiču fokusiranje na određenu temu, predmet ili aktivnost. Eksperimentiranje različitim tehnikama, materijalima i samostalno pronalaženje rješenja za određene izazove potiče kod djece kreativnost. Dijete je umjetnik u cijeloj svojoj slobodi izbora istraživanja, stvaranja, igre i učenja svijeta oko sebe. Djeca svoje emocije mogu izraziti na različite načine (tugu, veselje, strah ili razočaranje): pokretom, plesom, pjevanjem, crtanjem ili slikanjem. Koji će način izražavanja djeca odabrati nije važno, važno je da se osjećaju slobodno i sigurno. Izražavanje kroz crtež i sliku bitno je za kompletan dječji razvoj.

Djeca predškolske dobi se izražavaju uglavnom spontano i u njihovim radovima možemo prepoznati probleme s kojima se susreću. Oni kroz umjetnost izražavaju svoje emocije, razvijaju svoje vlastite koncepte, ali i uče kroz različite tehnike i simbole. Likovne aktivnosti su sveobuhvatne i dinamične aktivnosti. Kroz likovne aktivnosti dijete stvara, izrađuje, slika, crta i predočava stvari i situacije koje ga okružuju. Djetetovi radovi govore sami za sebe o njegovim osjećajima i mislima više nego ono samo može izreći u toj dobi. Dijete gleda, proživljava i usvaja ono što vidi i na neki način to projicira na papir, platno i izražava kroz volumen i prostor. Zbog svega toga je poticanje kreativnosti i likovnog izražavanja kod djece predškolske dobi od iznimne važnosti za njegov sveobuhvatan razvoj. U Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj se navodi:

“Kreativnost kao odgojna vrijednost koja predstavlja osnovu za razvoj djeteta u inicijativnu i inovativnu osobu koja je u stanju prepoznati, inicirati i oblikovati različite kreativne aktivnosti u dječjem vrtiću i pronalaziti originalne pristupe rješavanju različitih problema. Ta odgojna vrijednost oslanja se na prihvaćanje prirodne kreativnosti djeteta, koju tijekom odgojno-obrazovnog procesa treba njegovati, poticati i razvijati različitim oblicima izražavanja i stvaranja. Vrtić djetetu osigurava raznovrsne mogućnosti izražavanja i stvaralačke prerade vlastitih ideja, načina razumijevanja i doživljaja. U oblikovanju odgojno-obrazovnog procesa posebno se cijeni i potiče razvoj divergentnog mišljenja djeteta i to u svim vrstama aktivnosti, područjima učenja i komunikaciji” (NKRPOO, 2012).

Uloga umjetničkog obrazovanja je i razvijanje likovno-estetskih sposobnosti kod djece, naročito kroz njihovo vlastito angažiranje u kreativnom procesu. U dječjem vrtiću djeca kroz različite likovne tehnike i elemente nauče stvarati svoja umjetnička djela, nauče vrednovati umjetničko djelo i izražavati sebe kroz umjetnost. Pozitivno ili negativno, svako djetetovo iskustvo pretočeno kroz likovne elemente, prikazano bilo na papiru ili platnu, kroz različite likovne tehnike razvija kod djeteta ljubav prema umjetnosti i estetici. Doživljaj umjetničkog djela različit je kod djece predškolske dobi i kod odraslih. Za dijete njegov likovni rad nema estetsku vrijednost već ga gleda kao sredstvo izražavanja vlastitih misli i osjećaja. Kako se dijete razvija tako se i povećava njegova percepcija pa se sukladno tome događaju i promjene u njegovoj umjetničkoj ekspresiji. Stoga je uloga odgojitelja bitna u poticanju i razvijanju djeteta kroz umjetnost. Odgojitelj svojim kompetencijama utječe na razvoj dječje percepcije o umjetnosti i svakodnevnim aktivnostima trebao bi poticati dijete na izražavanje kroz umjetnost. Materijali za likovno izražavanje djece trebali bi biti dostupni djetetu svakodnevno kako bi ono kroz njih izrazilo svoje misli i osjećaje kada za to osjeti potrebu. Dijete mora imati slobodu u odabiru ponuđenih likovnih poticaja, a odgojitelju bi trebao biti u prvom planu sam stvaralački proces i zadovoljstvo u stvaralačkom procesu, a tek tada finalni produkt, u vidu likovnog rada. Poticajno i materijalima bogato okruženje važno je za razvoj djeteta i često se u literaturi spominje kao treći odgojitelj. Dijete ne treba poučavati kako da se izrazi već ga usmjeriti, poticati da samostalno otkriva način na koji će pristupiti izražavanju. Na taj način dijete holistički pristupa procesu učenja. Temeljna i najvažnija aktivnost djeteta je igra. Kroz igru dijete usvaja pojmove, situacije, upoznaje sebe i druge, svijet oko sebe. Stoga je važno djetetu omogućiti takav način učenja, sudjelovanja u kreiranju igre i poticaja na istu.

U procesu likovnog razvoja djeteta postoje faze koje su uvjetovane dobnim i razvojnim karakteristikama. Prvi djetetovi crteži javljaju se otprilike s navršenih godinu i pol dana. Do druge godine njegova života dijete je u fazi šaranja, gdje je više usredotočeno na sam trag bojice, olovke ili kista, nego li na izražavanje emocija. To su slučajni rezultati prvenstveno motoričke likovne aktivnosti, ali su važni za njegov daljnji proces razvoja. Faza primarnih simbola je faza u dobi od treće do četvrte godine života. U ovoj je fazi djetetova pažnja još uvijek kratkotrajna i likovni radovi nemaju puno likovnog sadržaja; još uvijek nema naracije u likovnom produktu. U ovoj fazi je jako važno omogućiti djetetu da se likovno izražava jer većina djece uživa u ekspresiji i pokretima. Tu se već može vidjeti osjeća li se dijete ugodno dok se izražava. Nakon navršene četvrte godine djeca polako počinju stvarati određene sheme, prikazuju ono što vide, stvaraju neke svoje simbole i na taj način prikazuje svijet oko sebe. Ova

faza razvija se sve do polaska u školu. Što više detalja dijete prikazuje na svom crtežu, ono je svjesnije svijeta i okoline oko sebe.

1. LIKOVNO STVARALAŠTVO DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Odgojitelji u svojim odgojnim skupinama imaju značajnu ulogu u uvođenju djece u likovne aktivnosti. Odgojitelj mora osmisliti, planirati i provesti likovnu aktivnost kojom će djecu uvesti u svijet likovnosti, a nakon toga analizirati i vrednovati odgojno-obrazovni rad. Za to mu treba suradnja sa stručnjacima i roditeljima, a ponekad i s lokalnom zajednicom. Kod odabira aktivnosti odgojitelji moraju voditi računa o estetici i funkcionalnosti prostora, a odabirom različitih aktivnosti potiču individualni razvoj djeteta prema njegovim mogućnostima, sposobnostima i interesima.

Prema Novaković i Tomljenović (2015), glavne karakteristike poticajnog okruženja za djecu su funkcionalan i estetski oblikovan prostor, bogatstvo i raznolikost materijala kojima su djeca svakodnevno okružena, pozitivno emocionalno ozračje u skupini i organizacija prostora koja omogućava slobodno kretanje djece i njihovu međusobnu suradnju.

Prema Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) kompleksnost odgojiteljskog poziva izražava se u brojnim ulogama i kompetencijama koje definiraju odgojitelja. Neke od njih su: učenje djece socijalnim vještinama, posjedovanje likovnih i metodičkih znanja, spremnost na cjeloživotno učenje, fleksibilnost za nove situacije, poticanje cjelovitog razvoja djetetove osobnosti. Važne osobine koje odgojitelj treba imati su odgovornost, komunikativnost, kreativnost, maštovitost, iskrenost, susretljivost, dosljednost, opuštenost, zainteresiranost za dijete, empatičnost, humanost, hrabrost, estetičnost, objektivnost, pozitivna slika o sebi, ali i o drugima. Navedene osobine koje posjeduje sam odgojitelj bitne su kako bi ih mogao razvijati i kod djece.

Za kvalitetno stimuliranje likovnog razvoja kod djece potrebni su kvalitetni i primjereni likovni materijali, mjesto za rad, uvjeti, sredstva i pomagala, dovoljno vremena za realizaciju likovnog rada kao i stručni odgojitelj. Na odgojitelju je da prenese roditeljima što je dijete radilo, kako bi zajedno produžili intenzitet rada i doživljavanja nakon likovnog izražavanja (Petrač, 2015).

Dijete već u prvoj godini života pokazuje znatiželju koja ga tjera na istraživanje. Otkrivanjem neobičnog, drugačijeg, novog i čudnog ono eksperimentira, barata, preuređuje stvari i njihove odnose. Prirodna karakteristika sve djece koja su normalno i zdravo razvijena je znatiželja. Djeca dobivaju osjećaj sigurnosti koji proizlazi iz roditeljske ljubavi i brige (Čudina-Obradović, 1990).

Svoje potreba za stvaranjem dijete zadovoljava već od svoje najranije dobi, iako bi pomislili da je to nemoguće. Svijet dječjeg likovnog stvaralaštva je vrlo zanimljivo područje, prepuno neočekivanih situacija i događaja. (Balić Šimrak, 2011). Svako dijete različito doživljava likovne aktivnosti i različito se izražava u svojoj likovnosti. Djetetu treba dopustiti da se izrazi na način koji njemu odgovara. U vrtićkoj skupini važno je djeci pružiti mogućnost da se izraze u vođenim, planiranim aktivnostima, ali i u spontanim koristeći dostupne materijale. Na taj će se način djeca osnažiti i osjećati samouvjereni u svakoj sljedećoj likovnoj aktivnosti.

2. RAZVOJNE OSOBINE DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Najvažnija aktivnost u dječjoj dobi je igra. Igra je zabavna aktivnost kroz koju dijete uči i razvija se. Kroz igru dijete upoznaje svijet koji ga okružuje. Djetetov razvoj možemo pratiti kroz različita razvojna područja: motorički razvoj, spoznajni razvoj, socio-emocionalni razvoj, razvoj govora i razvoj likovnih i glazbenih sposobnosti. Sva razvojna područja djece su jednako bitna i na njih utječu biološki, odnosno nasljedni čimbenici i okolina koja okružuje dijete. U tom dijelu veliku ulogu ima djetetova obitelj i odgojitelji u njegovoj skupini. Uvjet za razvoj likovnih sposobnosti kod djeteta su razvoj spoznajnih sposobnosti i razvoj motorike. Kod motoričkog razvoja važan je razvoj fine motorike i preciznosti.

Likovno izražavanje kod djece obično počinje vrlo rano. Počinje fazom šaranja i to od prve godine djetetova života. Kod te faze pokreti su često slučajni, a dijete olovku drži prstima, tako da ne miče zglob.

Tijekom razvoja javljaju se određene karakteristike u dječjim crtežima kao što su transparentnost, dinamičnost, prevaljivanje oblika i cjelovitost. Faze su orijentacijske i ne pojavljuju se kod svakog djeteta u istom vremenskom razdoblju (Herceg i suradnici, 2010). Prema Grgurić, Jakubin (1996) paralelno s razvojem djetetova likovnog izražavanja teku i sljedeći procesi sazrijevanja i učenja:

- razvoj psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada
- spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj
- razvitak potrebe prikazivanja okoline, od simbolizacije, preko onoga što dijete „zna“ o okolini, pa do onoga što objektivno može vidjeti.

“Odgojitelji pridonose izgradnji cjelovite dječje sposobnosti, koristeći navedene osnovne dječje potrebe i stvaralačke mogućnosti, razvojnim zadaćama u likovnom izražavanju djece u različitim vrstama razvoja” (Herceg i suradnici, 2010, str. 68.).

- Tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj

Tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj odnosi se na sposobnost djeteta za izvođenjem preciznih pokreta i koordinacije oko-ruka, a to se potiče aktivnostima koja precizno razvijaju motoriku prstiju, kao što su izrezivanje jednostavnih oblika škarama, ispravno razmazivanje ljepila i lijepljenje, modeliranje raznovrsnih predmeta od isto tako različitih materijala, povlačenje sigurnih linija po papiru. Potrebno je djeci omogućiti više prirodnog osvjetljenja pri likovnom izražavanju i pravilno sjedenje na stolici. Sav likovni pribor i materijali te tehnike

moraju zadovoljavati zdravstvene potrebe djece i biti primjereni njihovom uzrastu, jer se time potiče spretnost i preciznost u radu i razvija taktilna i mišićno–zglobna osjetljivost u radu. Aktivnostima djeca usvajaju i odgojne vrijednosti poput higijene, uređenja prostora, brige za sebe i svoje stvari, zaštita odjeće i radne površine tijekom likovne aktivnosti.

- Socio-emocionalni razvoj

Socio-emocionalni razvoj obuhvaća kompetencije djece kao što su neovisnost, samostalnost i razvoj osjećaja uspješnosti te kao takav potiče na samostalno korištenje različitih materijala, alata, pribora i samostalnost u igri, planiranju, odlučivanju. Djeca mogu izraditi jednostavna sredstva za igru i igračke od različitih materijala. Kroz likovno izražavanje i istovremeno komunikacijom putem svojih likovnih radova, sa samim sobom i sa svojom okolinom, u djetetu se razvijaju osjećaji sigurnosti, pripadnosti i prihvaćenosti. Svladavanjem straha stječu osjećaj sigurnosti i zaštite, a osposobljavanje za samo-evaluacijske pristupe vodi ih njihovom osobnom rastu putem poticanja pozitivnih kvaliteta. Druženje i komuniciranje s drugom djecom važno je za socijalni razvoj jer se time realiziraju njihove potrebe te se tako razvija emocionalno-socijalna osjetljivost djece.

- Spoznajni razvoj

Spoznajni razvoj temeljen je na poticanju kognitivnih procesa, boljeg opažanja i spoznavanja predmeta i prostora, oblika, boja i tekstura. Njime se razvija sposobnost doživljavanja kretanja i vremena, stječu se različita iskustava te spoznaja o sebi i drugima. U različitim aktivnostima djeca se upoznaju s prirodnim materijalima, materijalnim i duhovnim dobrima te s prirodnom i društvenom okolinom. Kod problemskih situacija kod djeteta se potiče sposobnost uočavanja problema, planiranja i procjenjivanja. Potrebno je razvijati sposobnost rješavanja problema, jer to potiče radoznalost i aktivan stvaralački odnos prema svijetu te traženje i stvaranje novog svijeta.

- Komunikacijski razvoj

Likovnim izražavanjem djeca obogaćuju likovni rječnik i razvijaju osjetljivost za osnovne likovne elemente. Razvija se vizualna komunikacija koja unapređuje sposobnost doživljavanja i razumijevanja sve složenijih oblika likovne umjetnosti, vizualne osjetljivosti, uočavanje vizualnih poticaja iz okoline, sposobnost općeg i likovno-kreativno mišljenja i izražavanja.

Za razvoj likovnih sposobnosti važno je dobro emocionalno ozračje, dostupnost i raznolikost likovnih materijala i razgovor s djecom o njihovim likovnim uradcima. O svakom likovnom

radu potrebno je postaviti nekoliko pitanja, protumačiti ga i potaknuti dijete na daljnje likovno izražavanje. Odgojitelji i roditelji su ti koji bi djetetu trebali pružiti kreativnu slobodu te težiti tome da dijete ne ograničavaju i ne kritiziraju. Najvažnije je pokazati interes za djetetov rad i time ga poticati na tumačenje istog te ga hrabriti za daljnje aktivnosti. U pojedinim fazama dijete ima potrebu produljiti trajanje likovne aktivnosti, što svakako treba poštovati.

Kreativno izražavanje kod djece najlakše se potiče usmjeravanjem njihove pažnje na neki oblik ili pojavu. Dijete će se u likovnim aktivnostima najviše usmjeriti na životne događaje, funkcije i svojstva određenog oblika, pokazat će zanimanje za njegove dijelove i veličine te vizualna obilježja poput boje, materijala i oblika. Nikad nije dobro djetetu nametati vlastito viđenje stvari, a to se može izbjeći postavljanjem pitanja, kao na primjer: „Što vidiš?“. Za poticanje likovnog stvaralaštva u radu s djecom koriste se različiti motivi na koje dijete može usmjeriti svoju pažnju (Belamarić, 1987).

3. UMJETNIČKO DJELO U VRTIĆU

Umjetničko djelo može poslužiti kao poticaj za likovno stvaralaštvo ili biti neka vrsta motivacije za daljnje istraživanje likovne ekspresije. Kao motivacija može se koristiti prikaz cijelog djela, ono što prikazuje, ali i samo jedan dio umjetničkog djela. Prema Luki Petraču (2015) svako dijete doživljava likovno djelo na svoj način i prema svom stupnju razvoja. Da bi se djecu uvelo u promatranje i analiziranje umjetničkog djela treba im objasniti sve nepoznate pojmove. Promatranjem likovnog djela djeca mogu usvojiti likovne vrijednosti i prepoznati osnovne likovno-jezične strukture (crta, boja, kontrast...). U svakodnevnom radu je korisno korištenje reprodukcija tijekom motivacijskog dijela aktivnosti. Djeci u vrtićima ili galerijama ne prikazuju se umjetnička djela kako bi ih precrtavali, već se ista predstavljaju kako bi u kontaktu s umjetnošću obogatili njihov estetski razvoj, razvili pozitivan stav prema umjetnosti istovremeno ih potičući na vlastiti likovni izričaj.

„Dijete se likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje. S druge strane oduševljava ga materijal s kojim radi i sam proces rada te neposredna percepcija i pokreti. Za dijete su bitni doživljaj i akcija.“ (Grgurić i Jakubin, 1996; str.27). U knjizi „Vizualni-likovni odgoj i obrazovanje“ autori Grgurić i Jakubin govore da su likovni radovi djece različiti i ne sadrže svi likovno-estetičku i originalnu vrijednost, ali ipak većina njih ima izvoran, neometen likovni izraz i likovno kreacijsko obilježje. Dijete svojim radom izražava stav prema onomu što radi i ne pokušava prikriti svoje prave osjećaje ili napraviti nešto za odrasle.

Djeca imaju različito razvijen opseg pažnje. Opseg pažnje kod djece raste i razvija se iz godine u godinu. Između djece jednake kronološke dobi mogu postojati velike individualne razlike u pogledu opsega, trajnosti, koncentracije i distribucije pažnje. Kod djece mlađe dobi pažnja je najveća kada su aktivno uključeni u aktivnost, u suprotnom im pažnja odluta na druge stvari. Kao i kod pamćenja, ona ovisi prvenstveno u dječjem interesu, ali i volji za ono što rade. Kod djece starijeg uzrasta pažnja postaje trajnija i mogu se potpuno usredotočiti na aktivnost ukoliko ih zanima.

Umjetničko se djelo, osim za analizu i promatranje, može koristiti kao poticaj za likovno izražavanje i stvaranje motiva. Luka Petrač u knjizi „Dijete i likovno umjetničko djelo“ (2015) navodi kako je djeci potreban vizualni, ne-vizualni i likovno-kompozicijski element kao poticaj. Dijete treba poticati na likovno izražavanje i stvaranje putem određenog likovno jezičnog sadržaja, teme i motiva.

U ovom projektu sudjelovalo je dvadeset i jedno dijete iz skupine Ježići, Dječjeg vrtića Cvrčak. Djeca koja su sudjelovala u projektu bila su u dobi od pet do sedam godina. Realizirano je dvanaest aktivnosti koje su trajale ukupno pet mjeseci, od veljače do lipnja 2022. godine. Kao poticaj, u aktivnostima su se koristila umjetnička djela Gustava Klimta i Jacksona Pollocka. Djeci je na približno jednak način napravljena motivacija i uvodni dio u aktivnosti i to pomoću digitalnih medija, reprodukcija zadanih djela, metodom razgovora, metodom analitičkog promatranja i metodom usmenog opisivanja s naglaskom na likovnost. Ono što je različito u ovim aktivnostima je način, odnosno oblik rada: dječji likovni radovi Gustava Klimta bili su individualni, dok su likovni radovi Jacksona Pollocka bili grupni. Osim razlike u obliku rada, aktivnosti su se razlikovale i u nanošenju boje na podlogu. U aktivnostima kojima su poticaj bila umjetnička djela Gustava Klimta boju su djeca nanosila kistovima, a u aktivnostima kojima su poticaj bila umjetnička djela Jacksona Pollocka boju su nanosila polijevanjem i prskanjem. Razlika je bila i u podlozi, odnosno za aktivnosti prema Gustavu Klimtu koristio se papir manjeg formata, dok se u aktivnostima prema Jacksonu Pollocku koristilo više vrsta podloga: papiri većeg formata i različitih boja i platna velikog formata. Poticaj za aktivnosti prema Jacksonu Pollocku bio je stvaralački postupak samog umjetnika, dok su se kao poticaj za aktivnosti prema Gustavu Klimtu koristila njegova umjetnička djela kao likovno-umjetnički citat. U oba slučaja su likovni i kompozicijski elementi bili poticaj i djeci je na njih usmjerena pažnja.

U likovne aktivnosti, prema djelima Gustava Klimta nisu bila uključena sva djeca iz skupine, dok su u likovne aktivnosti prema djelima Jacksona Pollocka bila uključena sva djeca koja su tada bila prisutna. U okviru prvog seta likovnih aktivnosti (poticaj djela G. Klimta) djeca su likovno stvarala individualno, u sobi, za stolovima, dok su u okviru drugog seta aktivnosti (poticaj djela J. Pollocka) djeca stvarala vani, na igralištu, u dvorani i na podu prostora, kao grupni rad. U prvom setu aktivnosti djeca su bila usredotočena na motive, oblike, linije i boje po kojima su djela prepoznatljiva i trebala su se više koncentrirati i usredotočiti na rad, dok su u drugom setu aktivnosti akcijski sudjelovala i bila puno slobodnija i opuštenija u radu. Sve likovne aktivnosti provodile su se kroz period od pet mjeseci.

U aktivnostima likovno djelo može biti izvor poticaja kao likovno jezični tematski citat gdje se nakon promatranja i analiziranja umjetničkog djela kod djeteta javlja interes za likovnim izražavanjem. Prema Kristini Horvat Blažinović (2022) dijete već u ranoj dobi pokazuje interes za umjetnička djela i njegova stvaranja te mu zbog toga treba omogućiti kontakt s umjetničkim djelom. Na taj se način razvija osjetljivost kod djece za likovne poruke i pomaže im se da steknu

naviku primjerenog doživljavanja umjetničkih djela. U svojim skriptama Horvat Blažinović navodi prema Petrač, Damjanov i Horvat Blažinović, da umjetničko djelo može poslužiti kao poticaj za likovno stvaranje kod djece na ove načine:

1. Umjetničko djelo kao likovno jezični i tematski citat

Kod djece se nakon promatranja i analiziranja umjetničkog djela javlja interes za likovnim izražavanjem, te određeno umjetničko djelo može poslužiti kao poticaj i motiv.

Slika 1. Umjetničko djelo kao poticaj za likovno stvaranje

2. Likovno-jezična redefinicija umjetničkog djela

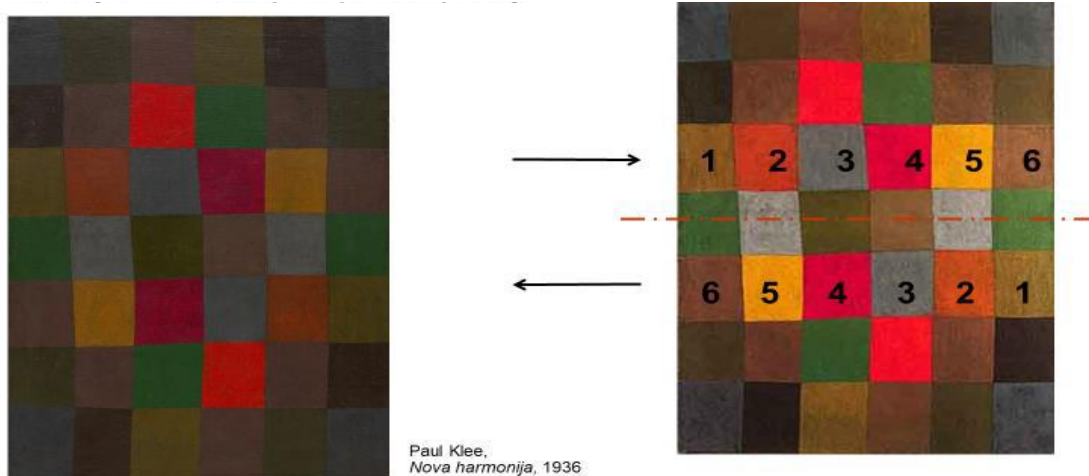
Nakon promatranja i analize umjetničkog djela likovni sadržaji mogu se redefinirati. Tim postupkom djecu se potiče na samostalno rješavanje likovnih formi primjenjujući iskustva i analize. Likovni sadržaj može se redefinirati dodavanjem teksture, promjenom boje, izmjenom veličine, promjenom crtaće teksture bojom. Originalnost, fluentnost i fleksibilnost, kao oblici kreativnog mišljenja kod djece se time dodatno razvijaju.

Slika 2. Likovno-jezična redefinicija umjetničkog djela

3. Likovni i kompozicijski elementi umjetničkog djela kao poticaj za likovno stvaranje; stvaralački postupak kao poticaj

Kako bi djeca bolje istražila likovne i kompozicijske elemente, može im se kao poticaj dati apstraktno likovno djelo ili njezin dio, jer ona pružaju mnoge mogućnosti istraživanja i izražavanja njihove kreativnosti.

Slika 3. Stvaralački postupak kao poticaj

4. Izdvajanje lika iz cjeline; izdvajanje i nastavljanje fragmenta umjetničkog djela

Izdvajanje lika iz cjeline se odnosi na promatranje nekog djela od detalja prema cjelini. Na taj način dijete može izdvojiti detalj umjetničkog djela kao svoj novi motiv. Tim odabirom dijete analizira građu, oblike, boje motiva i može po želji isto izmijeniti.

Slika 4. Izdvajanje lika iz cjeline

Nakon promatranja i analize nekog likovnog djela djecu se može potaknuti da samostalno primjenjuju svoja iskustva i analize. To se može postići promjenama boje likovnog djela, teksture, promjenom veličine, izražavanjem drugačijom likovnom tehnikom od one koja je djetetu prikazana. Na taj se način utječe kod djece na razvoj kreativnog mišljenja, potiče ga se na originalnost, fleksibilnost i fluentnost. Likovno djelo također može poslužiti kao izvor novih motiva, a oni ovise o djetetovoj i odgojiteljevoj kreativnosti. Kako bi se dijete moglo izraziti na bogat i kreativan način ono mora imati na raspolaganju razne likovne materijale, ali je potrebno osigurati djetetu i dovoljno vremena za likovni izražaj. Apstraktna likovna djela dobar su poticaj jer pružaju mogućnost istraživanja i izražavanja kroz razne kreativne likovne igre.

Prema Horvat Blažinović i Petraču (2015) likovno umjetničko djelo možemo promatrati i analizirati na različite načine i različitim metodama:

- Promatranje i analiza prema tematskim, likovno-jezičnim i likovno-tehničkim sadržajima i stilskim odrednicama, te razvijanje estetskih vrijednosti i stavova

Slika 5. Marc Chagal, *The Blue Circus*, ulje na platnu, 1950-52.

Ova metoda je primjenjiva u radu s predškolskom djecom.

- Promatranje i analiza nakon vlastitog pokušaja oblikovanja sličnih likovno-jezičnih sadržaja iste teme

Ova se metoda može primijeniti u radu sa starijom djecom u vrtiću.

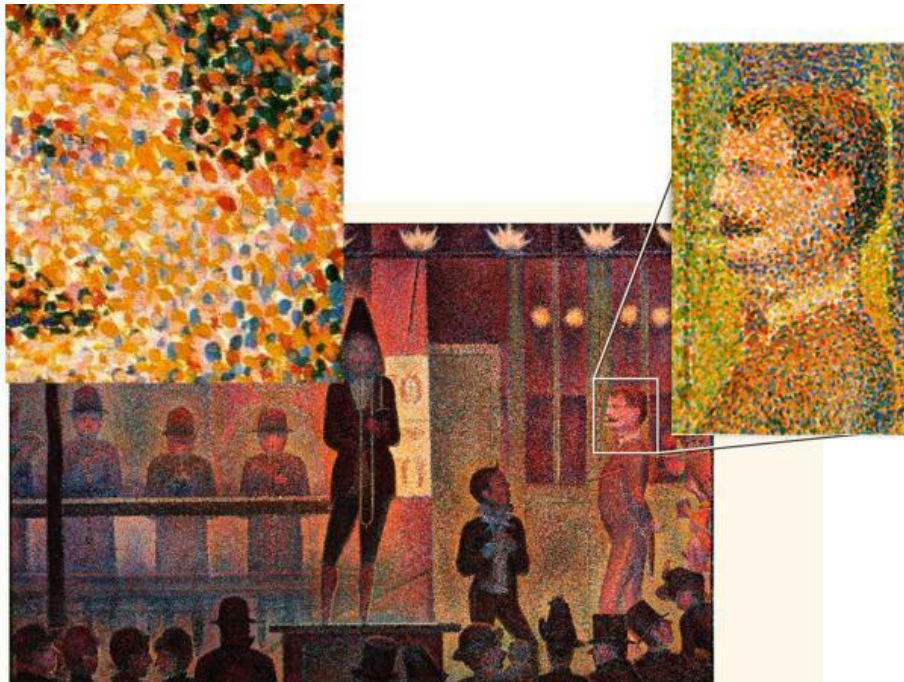
- Promatranje i analiza nakon prethodnog opisa umjetničkog djela

Ova metoda nije primjenjiva u radu s predškolskom djecom.

- Opisivanje umjetničkog djela nakon njegova kratkog pokazivanja

Ova metoda nije primjenjiva u radu s predškolskom djecom.

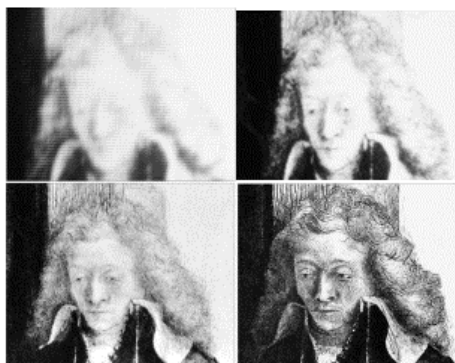
- Promatranje i analiza od cjeline prema detalju i od detalja prema cjelini

Slika 6. *Promatranje i analiza od cjeline prema detalju i od detalja prema cjelini*

Ova se metoda može koristiti u radu sa starijom djecom u vrtiću.

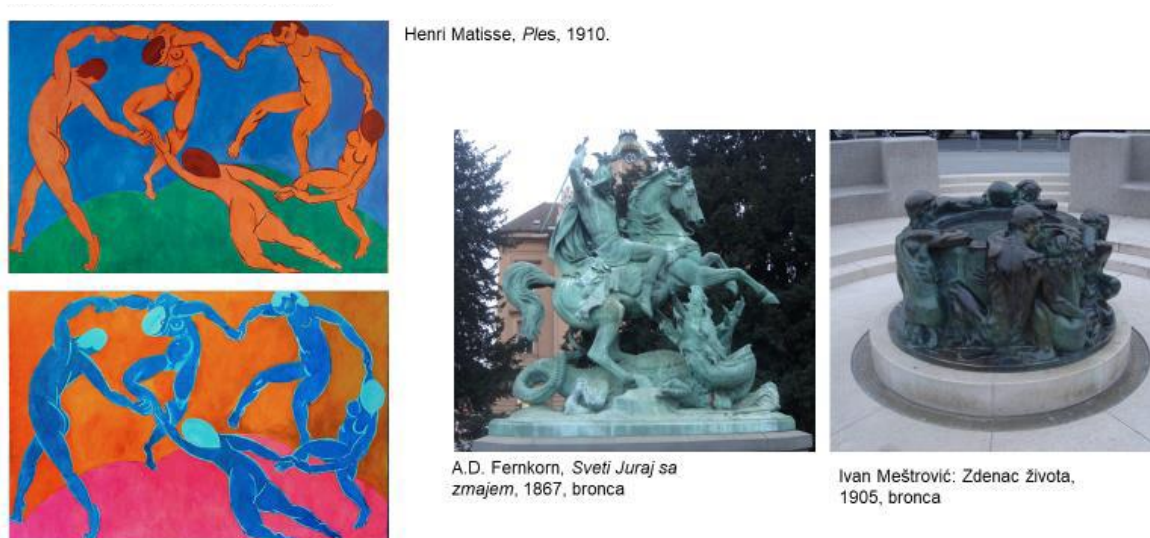
- Promatranje i analiza od nejasnoga prema jasnome

Slika 7. *Promatranje i analiza od nejasnoga prema jasnome*

Ova se metoda može koristiti u radu sa starijom djecom u vrtiću.

- Usporedno promatranje i analiza umjetničkih djela

Slika 8. *Usporedno promatranje i analiza umjetničkih djela*

Ova se metoda može koristiti u radu sa starijom djecom u vrtiću.

“Vještinu promatranja djeca stječu i razvijaju kroz vježbu. Ako djeca promatraju apstraktnu sliku dijete ne pokušava tražiti figurativni sadržaj već govori o onome što vidi (crtu, boje...) te analizu radimo razgovarajući o likovnim elementima. Međutim, ako djeca promatraju reprodukciju umjetničkog djela figurativnog sadržaja prvo govorimo o onome što djelo prikazuje, a zatim o likovnim elementima i njihovom rasporedu u kompoziciji i na kraju o doživljaju umjetničkog djela” (Petrač, 2015, str. 30).

Svako dijete različito doživljava likovne aktivnosti i različito se izražava u svojoj likovnosti. Djetetu treba dopustiti da se izrazi na način koji njemu odgovara. U vrtićkoj skupini važno je djeci pružiti mogućnost da se izraze u vođenim, planiranim aktivnostima, ali i u spontanim koristeći dostupne materijale. Na taj će se način djeca osnažiti i osjećati samouvjereno u svakoj sljedećoj likovnoj aktivnosti.

“Svijet dječjeg likovnog stvaralaštva je vrlo zanimljivo područje, prepuno neočekivanih situacija i događaja. Već od najranije dobi, kada bismo pomislili da je to jednostavno nemoguće, dijete zadovoljava svoju potrebu za stvaranjem” (Balić Šimrak, 2011).

4. ODABRANA UMJETNIČKA DJELA

Kao poticaj i polazište za likovne aktivnosti s djecom predškolske dobi, koje su provedene u vrtiću Cvrčak u Čakovcu, odabrana su dva umjetnička pravca i dva likovna umjetnika: secesija i Gustav Klimt te apstraktni ekspresionizam i Jackson Pollock. Djela Gustava Klimta koja su korištena kao motivacija i poticaj su: Portret Adele Bloch-Bauer (1907) i dijelovi Stoclet Frieze (1905.-1909.): Knight i The Tree of Life. Djela Jacksona Pollocka koja su korištena kao motivacija i poticaj za likovno stvaralaštvo djece su: Autumn Rhythm (1950), Blue Poles (1952) i Mural (1943). Na temelju ovih reprodukcija osmišljeni su likovni zadaci za djecu. Spomenuta umjetnička djela odabrana su zato što su zanimljiva i različita prema načinu rada. U djelima su različiti motivi, motivi u navedenim djelima Gustava Klimta su portret i mrtva priroda koji se ponavljaju, dok je kod djela Jacksona Pollocka predmet slikanja apstraktan, a metoda stvaranja postala je važna koliko i samo djelo. Osim navedenog Klimt je u svojim djelima koristio likove, nepravilne i geometrijske oblike, dekorativne uzorke i uzorke tkanina, ornamente, dok je Pollock koristio boju, mrlju i potez kistom pa se prema tome razlikuju po slikarskoj teksturi i površini. Djeca su provedbi ovih aktivnosti koristila različite likovne materijale. Učila su promatrajući i istražujući te su sadržaje povezivala i izražavala se kroz svoju kreativnost. Ovaj projekt potaknut je idejom da se djeci predoči slikarstvo Gustava Klimta i Jacksona Pollocka. U aktivnostima su djeca dobro reagirala i prihvatila takve načine umjetničkog izražavanja. Ovakav način rada djeci pruža mogućnost da izraze svoje emocije putem likovnosti.

Za razliku od secesijskog simbolizma akcijsko slikarstvo je pravac kojeg simbolizira sloboda i dinamika. Spontanim i dinamičnim postupkom djeca stvaraju spontane kompozicije koje su temeljene na snažnoj ekspresiji. Zbog takvog načina takav postupak primjenjiv je u radu s djecom predškolske dobi. U akcijskom slikarstvu važan je proces pa je time i vrlo kompatibilan s pristupom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Takve vrste aktivnosti djeluju oslobađajuće na djecu s teškoćama u zadržavanju pažnje jer ih u potpunosti obuzmu. Ono što je također primjenjivo u radu s djecom je veliki format u kojem uživaju sva djeca. Djeca vole biti u akciji i ovo je način da slikaju sa svih strana papira i platna, da su u pokretu i da koristeći različite načine nanošenja boje na platno izraze svoju energiju.

4.1. UVOD U SECESIJU

Secesija je naziv za skupine likovnih umjetnika koji su se odcijepili od konzervativnih akademskih društava i osnovali udruge novih umjetničkih smjerova. Započela je u Austriji i Njemačkoj, a nastavlja se u Francuskoj, Italiji, Španjolskoj i Velikoj Britaniji. Osnovne značajke ove grane likovne umjetnosti u slikarstvu, grafici, primijenjenoj umjetnosti i kiparstvu su valovite i vijugave linije, plošnost i stilizacija biljnih i geometrijskih ornamenata. Tu je naglašena asimetričnost i dekorativnost. Kao začetnik bečke secesije navode se slikar i grafičar Gustav Klimt i oblikovatelj predmeta primijenjene umjetnosti i slikar Koloman Moser.

Slika 9. Zgrada bečke secesije, Beč

Secesija je obuhvatila i prožela jedinstvenim duhom i likovnim izrazom sva područja oblikovanja: od industrijski proizvedenih predmeta svakidašnje upotrebe, odjeće i nakita, opreme, časopisa i knjiga, izloga i plakata, kazališne scenografije i fotografije, do namještaja, spomenika, arhitekture, uređenja parkova i urbanizma. Bio je to stil koji je sa svim stvarima i čovjekovoj okolini u cjelini, htio udahnuti dašak životne energije, biološkog rasta i poletnog razvoja.

Slika 10. Namještaj u secesijskom stilu

U arhitekturi su i vanjski i unutarnji dijelovi bogato prekriveni ili ispunjeni ukrasom, obično vitkim i nježnim, ali često bujnim i raskošnim, s obilnom primjenom boja i pozlate. Iz ukrasa secesije nestao je posljednji tračak podsjećanja na tradiciju i sve je stvoreno iz početka. Novi, do tada neviđeni sustav ukrašavanja preuzet je iz prirode, u prvom redu iz biljnog svijeta. Ukrasni oblici secesije uspijevaju dočarati sveprisutnu vedrinu života: svejedno priviđa li nam se da biljke naizgled rastu ili leluju na vjetru ili se povijaju nošene vodenom strujom. Bio je to neobičan spoj živih biljaka, ali tako povezane i ukomponirane da su izgledale poput ukrasa. Prema živosti, lelujavosti i podatnosti, bila je za takvu stilizaciju prikladna i duga ženska kosa, pa je također korištena na svim razinama primjene, od grafike i plakata, do arhitekture. Iako koliko su motivi bili preuzeti iz prirode, secesijski su ih slikari, kipari ili dizajneri podvrgavali stilizaciji u duhu vremena i stila: prerađeni su oblici uvijek bili izduženiji i vitkiji nego u stvarnosti, a prirodnu valovitost i nepravilnost obrisa umjetnici su pretvarali u pravilne oscilacije i ritmički je ponavljali. Stilsko jedinstvo secesijske umjetnosti toliko je da možemo naći gotovo jednak list ili cvijet, granu ili vriježu, kako u grafici podržava neki inicijal na stranici knjige ili poput reljefa uokviruje zrcalo ili kad željezna šipka u prostoru obavija, poput povijuše, kovinski nosač stubišta (Ivančević, 2001).

Slika 11. Otto Wagner, *Nova akropola*, secesija u arhitekturi

4.1.1. SECESIJSKI SIMBOLIZAM

U secesijskom simbolizmu likovni su umjetnici prikazivali subjektivne, fantastične i mistične teme, često se koristeći motivima iz antičke mitologije i klasične književnosti te crkvenim i erotskim motivima. U oblikovanju su se koristili stilskim sredstvima realizma, impresionizma i ekspresionizma. Predstavnici toga smjera su francuski slikari Gustave Moreau, Gustave Doré, Pierre Puvis de Chavannes, Odilon Redon i kipar Auguste Rodin te slikari

Arnold Böcklin, Gustav Klimt i Hans von Marées. Značajke simbolizma prepoznatljive su i kod Paula Gauguina, Vincenta van Gogha te skupine pariških slikara Nabis. Simbolizam je utjecao na secesiju i nadrealizam. U Hrvatskoj se simbolizam razvio početkom 1890-ih godina. Začetnik simbolizma u hrvatskoj umjetnosti bio je Bela Čikoš-Sesija, a zamjetan je kod Roberta Auera, Vlaha Bukovca te osobito Društva hrvatskih umjetnika Medulić, koja je nadahnuće pronalazila u nacionalnoj epici (Tomislav Krizman, Mirko Rački, Emanuel Vidović, Ivan Meštrović i Toma Rosandić). Uz Meštrovića, najznačajniji kipar hrvatskog simbolizma bio je Robert Frangeš-Mihanović.

Pojmovi secesija i simbolizam alternativno se koriste u interpretaciji likovnih fenomena na prijelomu stoljeća, te je nužno pojasniti divergenciju tih kategorijalnih umjetničkih termina. Secesija je stilski izraz koji u sebi utjelovljuje precizno definiranu morfološku strukturu u svim likovnim disciplinama (Gesamtkunstwerk), a neke od bitnih formalnih značajki su: valovita linija, plošnost i stilizacija, naglašena dekorativnost, te asimetrija.

Slika 12. *Nova akropola, secesijski simbolizam*

Tako secesija predstavlja prijelaz između impresionizma i ekspresionizma. Simbolizam nije stil nego univerzalna europska struja literarne umjetnosti, koja u oblikovnom smislu ne posjeduje izražajno-stilsku koherenciju, jer se služi raznovrsnim stilskim sredstvima koja prilagođava svojim izražajnim težnjama. Bitno je svakako i to da simbolistička umjetnost ne ostaje pri opazanju nego nastoji kreirati fantazije ispunjene svijetom simbola (Zlamalik, 1988).

Secesijom je, zapravo nazvano izdvajanje grupe umjetnika na čelu s Vlahom Bukovcem, iz sklopa Hrvatskog društva umjetnosti, kojim je rukovodio Iso Kršnjavi, i osnivanje vlastitog staleškog i izrazito umjetničkog Društva hrvatskih umjetnika (24.9.1897). Termin je dakle korišten u njegovu doslovnom značenju, prema latinskom glagolu *secedere*, tj. odmaći se, udaljiti se, odnosno odcijepiti se. Jasno da je sam čin osnutka novog društva značio i izraz

određene oporbe prema vladajućim postulatima akademske umjetnosti i, u prvom redu, želju umjetnika za slobodom umjetničkog izražavanja (Zlamalik, 1988).

Simbolisti su mogli uzeti neizrecivo kao što su snovi i vizije i dati im oblik i prikaz. Ono što ujedinjuje različite umjetnike i stilove povezane sa simbolizmom jest naglasak na emocijama, osjećajima, idejama i subjektivnosti, a ne na realizmu. Njihova su djela osobna i izražavaju vlastite ideologije, osobito vjerovanje u umjetnikovu moć otkrivanja istine. Krajem devetnaestog stoljeća u Europi je bilo mnogo umjetnika koji su svoj rad povezivali s idejama, simbolima, figurativnim obrascima i temama književnog simbolizma. U Njemačkoj su ih nazivali „kasnim romantičarima“ - Arnold Böcklin, Hans von Marees, Hans Thoma, Franz von Stuck.

Slika 13. Arnold Böcklin, *Island of the dead*, ulje na platnu, 1880.

U Belgiji se među cijelom skupinom umjetnika-simbolista ističe Fernand Khnopff, u Norveškoj Edvard Munch, u Rusiji slikar Mikhail Aleksandrovich Vrubel. Značajni predstavnici simbolizma su i francuski slikari Gustave Moreau, Gustave Doré, Odilon Redon te austrijski slikar Gustav Klimt. Među simbolistima nalazili su se i oni koji su stvorili i izradili najsajnije od svih novih dekorativnih stilova s kraja devetnaestog stoljeća, a koji su se u različitim zemljama različito nazivali.

Slika 14. Fernand Khnopff, *Des Caresses*, ulje na platnu, 1886.

U secesijskom simbolizmu prizori iz prirode, postupci ili ljudi ne očituju se sami za sebe, nego se iščitavaju kao senzualne pojave koje su namijenjene prikazivanju tajnih sklonosti i praiskonskih ideja. To su momenti koji nisu primjenjivi u dječjem vrtiću i nadilaze razinu shvaćanja i doživljavanja djece. Ono što je primjenjivo u radu s djecom vrtićke dobi su ideje prikazane kroz simbole, naglašavanje značenja oblika, linija i boja.

4.1.2. GUSTAV KLIMT

Gustav Klimt bio je talentirani likovni umjetnik koji se rodio 1862. godine u blizini Beča. Pohađao je umjetničku školu u Beču, a tijekom života zarađivao je zahvaljujući svojem iznimnom slikarskom talentu i znanju. Kroz svoj život i rad upoznao se s mnogim slikarskim tehnikama kroz koje je progovarao na svoj način o svijetu, ali i o vlastitim stajalištima. Dobitnik je brojnih nagrada i odličja, a njegova djela krasila su brojne galerije i palače. Umro je 1918. godine, a pokopan je u Beču gdje mu je život i započeo (Neret, 2006).

Slika 15. *Gustav Klimt*

Umjetnički opus Gustava Klimta može se prepoznati po nekoliko elemenata. Njegova djela govore o životu i smrti, Erosu i Thanatosu i puna su raznih detalja. Život Gustava Klimta podudara se sa zlatnim dobom Beča s kraja stoljeća. Bilo je to vrijeme umjetničke obnove i umjetničkog bunta te rađanje modernizma. Nova umjetnost, *art nouveau*, donosi svoje samosvjesne i dekadentne pravce u slikarstvu i literaturi, kroz koje se provlačila snažna opčinjenost erotikom. Njegovo slikarstvo ispunjeno je naturalističkim prikazima erotskog i težnjom da platna ispuni sjajnim zamršenim dekoracijama. U svojim djelima prikazivao je žene

daleko od klasičnog ideala ljepote. Njegovi prikazi žena bili su provokativni, ali nikako vulgarni. Opčinjavalo ga je žensko tijelo i lik *femme fatale*, odjevene i nage, a radio je i portrete dama iz visokog društva i pejzaž. Njegova djela u velikoj mjeri odišu i fotografskom preciznošću i simbolikom, a u bogatoj arhivi radova ima i grafike i murale. U njegovim najpoznatijim radovima, kao što je „Poljubac“, osjećaji i dekorativna prekomjernost sjedinjeni su na veličanstveni način. To je slika iz njegove zlatne faze, a vjeruje se da prikazuje njega i Emilie Flöge, njegovu ljubav. Zanimljivo je da na ovoj slici nije prikazano samo žensko tijelo, već je žena prikazana u naručju snažnog muškarca čije je tijelo stisnuto uz nju. Poznata je i činjenica da mu se otac bavio bakrorezom, a jedan od braće zlatarskim zanatom. Nakon što je diplomirao na bečkoj Kunstgewerbeschule, Školi primijenjene umjetnosti, Gustav Klimt je s bratom Ernstom i slikarom Franzom Matschom osnovao umjetnički studio pod nazivom Künstler-Compagnie, Tvrtka umjetnika. Oni su slikali freske koje su usko povezane s visoko akademskim i konvencionalnim povijesnim stilom. Nakon smrti Klimtova oca i brata njegov umjetnički stil se mijenja. Novo poglavlje njegova života započinje oslikavanjem stropa Velike dvorane Sveučilišta u Beču. Zbog Klimtove neobične simbolike i pornografskih aktova, Klimt odustaje od ugovora sa sveučilištem i odriče se javnih provizija. Tijekom rada na Bečkom sveučilištu, Klimt je osnovao Vereinigung Bildender Künstler Österreichs odnosno Sindikat austrijskih umjetnika ili bečku secesiju. Postoje tri karakteristike umjetničkog stila Gustava Klimta. Njegov se umjetnički stil dramatično mijenjao tijekom njegove karijere, ali njegovi linearni crteži i dalje su kamen temeljac njegovih djela. Elementi Klimtova umjetničkog stila uključuju:

1. Alegoriju – Klimtova rana djela bila su u popularnom povijesnom stilu koji se usredotočio na likove iz povijesti i alegorija ili na personifikaciju apstraktnih koncepata. Njegov interes za povijest kasnije se prebacio na simboliku koja je alegoriju promatrala kroz apstraktniju, dvosmisleniju i sanjiviju leću;

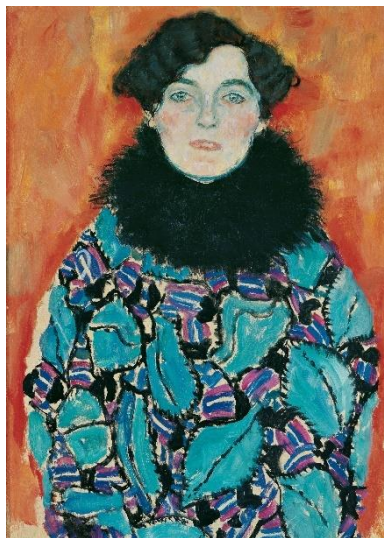
Slika 16. Gustav Klimt, *Orguljašica*, ulje na platnu, 1884-85.

2. Zlato – kao inspiracija za njegovu poznatu upotrebu zlata bio je njegov posjet bazilici San Vitale u Ravenni u Italiji. Nakon što je vidio bizantske mozaike u bazilici San Vitale i sam je počeo nanositi zlatni i srebrni list na svoje portrete. Njegova zlatna faza dobila je kritičku pozornost;

Slika 17. Gustav Klimt, *Judith*, ulje na platnu, 1901.

3. Ženski oblik – žene su bile njegova glavna tema. Na njegovim najpoznatijim portretima lica žena su realna dok su njihova tijela spljoštena. Na taj je način postigao ravnotežu između tradicionalnog portretiranja i umjetničkih pokreta impresionizma i simbolizma.

Slika 18. Gustav Klimt, *Johanna Staude*, ulje na platnu, 1917.

Klimtova najznačajnija djela su: The Kiss, Judith and the Head of Holofernes, Beethoven Frieze, The Tree of Life, Stoclet Frieze, The Three Ages of Woman, Danaë, Death and Life, Klimt University of Vienna Ceiling Paintings, Portrait of Adele Bloch-Bauer I. i II.

Poljubac (1907-08): Klimtova najznamenitija slika došla je iz njegovog „zlatnog razdoblja“. Slika prikazuje dvoje ljubavnika ogrnutih zlatnim listićima i ukrasnim uzorcima – muškarca prekrivenog pravokutnicima, a žene u koncentričnim krugovima.

Slika 19. Gustav Klimt, *Poljubac*, ulje na platnu, 1907-08.

Portret Adele Bloch-Bauer I (1907): Klimtov portret Adele Bloch-Bauer, jedne od njegovih zaštitnica, istaknuto ima srebrni i zlatni list. Slika prikazuje ukrasne motive, uključujući vrtloge, polukrugove i egipatske simbole oka na odjeći Adele Bloch-Bauer. Ovo je djelo rađeno četiri godine i u procesu stvaranja izrađene su brojne skice. Već u skicama, Klimt prikazuje Adele u širokoj haljini. Na ogrtaču su vidljivi njeni inicijali „AB“, koji su izrađeni u niskom reljefu. Adele je predstavljena u dvosmislenoj pozi, ne zna se stoji li ili sjedi u naslonjaču. Dojam ravnine stvaraju zlato i srebro na bogato ukrašenoj površini, dok zeleni detalj uravnotežuje djelo.

Slika 20. Gustav Klimt, *Portret Adele Bloch-Bauer*, ulje na platnu, 1907.

Djelo Stoclet Frieze nalazi se u blagovaonici palače Stoclet u Briselu. Sastoji se od devet dijelova. Cijela palača prožeta je sintezom triju umjetnosti slikarstva, kiparstva i arhitekture u skladu s duhom bečke secesije. Središnji motiv je prostrano Drvo života, koje se iz središta širi cijelom dužom stranom blagovaonice.

Slika 21. Gustav Klimt, *Stoclet Frieze*, Kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1905-09.

Klimt je na ovom projektu radio nekoliko godina i napravio je devet radnih crteža u mjerilu 1:1 koji su realizirani kao mozaici. Djelo je inspirirano egipatskim, bizantskim i japanskim uzorima. Nadahnuta bizantskim kanonom forme, radikalna stilizacija stabla sa svojim dalekosežnim granama poput spirala ispunjena je simbolikom. Zlatne vijuge na sebi imaju Horusove sokolove i oči, stilizirano cvijeće i lišće. Plesačica ili Očekivanje je na suprotnoj strani od Ljubavnika ili Ispunjenja. Prednji dio sobe sadrži apstraktni lik Viteza.

U radu su se koristili sljedeći detalji iz djela *Stoclet Frieze*:

Slika 22. Gustav Klimt, *Stoclet Frieze*, detalji-dijelovi dijela, 1905-09.

4.2. UVOD U APSTRAKTNI EKSPRESIONIZAM

Ekspresionizam je stil s početka 20. stoljeća koji je suprotnost svemu što su likovni umjetnici do tada radili. Revolucija u umjetnosti, sagledavanje svijeta oko sebe na subjektivan, drugačiji način. Pod utjecajem raznih političkih događaja, razvijaju se, za ono vrijeme pomalo neobičan stilski izražaj: fovizam, analitički i sintetički kubizam, futurizam, apstrakcija, suprematizam, magični realizam, dadaizam, a sve ujedinjeno pod nazivom ekspresionizam. Ekspresionizam dolazi od francuske riječi koja znači izražaj i upravo je taj osobni, subjektivni izražaj obilježje ovog likovnog stila. Taj se smjer razvijao i u ostalim umjetnostima. Pažnja umjetnika usmjerena je na unutarnji, subjektivni izraz vanjske okoline i svijeta koji okružuje tadašnje umjetnike. Živopisnim bojama umjetnici su pokušali prikazati nadu u novu, bolju budućnost, optimizam i radost oko sebe.

Slika 23. Vasilij Kandinsky, *Planina*, ulje na platnu, 1909.

Ekspresionizam započinje smjerom kojeg su nazivali fovizam (franc. *Les fauves* – divljaci) jer su na prirodan, jednostavan način te iskren prikaz prikazivali ono što su do tada umjetnici prikazivali po određenim pravilima. Umjetnici su u svojim djelima koristili čiste boje, bez dodatnog miješanja crne boje, a odnos svjetlosti i sjene na slikama prikazivali su toplim i

hladnim bojama. Ovaj smjer je određeni bunt na dotadašnje slikarsko izražavanje. Povijest umjetnosti ekspresionizam dijeli na tri glavne faze.

1. Predratni ili kozmički ekspresionizam u kojem se unutarnja ekspresija umjetnika manifestira prema nečem nebeskom, vanzemaljskom u čemu umjetnik vidi određeno rješavanje problema za tadašnje vrijeme uzrokovano Prvim svjetskim ratom.
2. Ratna faza je druga faza ekspresionizma koja u središte stavlja strahote uzrokovane ratom. To su slike koje su pretjerano groteskne, a potaknute su užasima rata koji se tada odvijao.
3. Poslijeratni ekspresionizam ili socijalni ekspresionizam je treća faza ekspresionizma. Ovo je faza u kojoj su umjetnici orijentirani prema čovjeku i njegovom socijalnom aspektu, kao kritika tadašnjeg suvremenog života (Marion, 2003).

Pojam „apstraktni ekspresionizam“ uvodi 1929. godine američki muzeolog i povjesničar umjetnosti Alfred H. Barr Jr, u vezi s djelima Wassilya Kandinskog. Kasnije je termin „apstraktni ekspresionizam“ upotrijebljen za američku umjetnost 1946. godine od strane kritičara umjetnosti Roberta Coatesa. U Sjedinjenim Američkim Državama je nova generacija američkih umjetnika počela isplivavati na površinu i dominirati svjetskom pozornicom, takozvani apstraktni ekspresionisti. Američki apstraktni ekspresionizam svoj procvat doživljava 1940-ih u New Yorku. Modernistički je to pokret koji kombinira naučeno od H. Matisse, P. Picasso, J. Miro, nadrealizma, kubizma, fovizma i ranog modernizma preko odličnih učitelja u Americi, poput Hans Hofmanna iz Njemačke i John D. Grahama iz Rusije (Hess, 2005).

Slika 24. John D. Graham, *autoportret*, ulje i olovka na platnu, 1943.

U praksi pojam apstraktnog ekspresionizma se primjenjuje na velik broj umjetnika koji uglavnom rade u New Yorku, a imali su prilično različite stilove za djela koja niti nisu naročito apstraktna niti ekspresionistička. To su herojska ili snažna djela sa silovitim potezima kista, iskrivljenim oblicima i naglašeno jakim koloritom. Općenito se apstraktni ekspresionizam

naziva umjetnošću izražavanja duševnih, psihičkih i egzistencijalnih osjećaja i vizija. Tri točke koje su važne za nastanak apstraktnog ekspresionizma su: utjecaj primitivnih izvaneuropskih kultura, američkih starosjedilaca, nadrealizam (psihoanaliza) i francuski egzistencijalizam u smislu individualizacije (Šuvaković, 2005).

Slika 25. Willem de Kooning, *Policijske novine*, ulje na platnu, 1955.

Apstraktni ekspresionizam obuhvaća dvije široke grupacije. Uključuje takozvane „akcijske slikare“, poput Jacksona Pollocka i Willema de Kooninga, fokusiranih na intenzivni ekspresivni stil gestualnog slikarstva i pasivnije slikare „bojenog polja“, od kojih su najpoznatiji Barnett Newman, Mark Rothko, Clyfford Still, koji su se više brinuli za refleksiju i ugođaj slike. Iako je podjela između ta dva pravca snažna te su tehnike slikanja različite, nekoliko je umjetnika eksperimentiralo s oba pravca (Hess, 2005).

Slika 26. Mark Rothko, *Orange and Tan*, ljepilo i ulje na platnu, 1954.

4.2.1. AKCIJSKO SLIKARSTVO

Jackson Pollock, uz potporu supruge Lee Krasner, 1947. godine razvija tzv. „akcijsko slikarstvo“, novu radikalnu tehniku s kojom su ranije eksperimentirali Hoffmann i Krasner. Akcijsko slikarstvo uključuje kapanje razrijeđene boje, širokim i ritmičnim zamasima velikim natopljenim kistom ili drugih predmetom na platna raširena po podu, a često i direktno iz kantice, što predstavlja odmak od tradicionalnih slikarskih tehnika nanošenja boja kistom na platno koje je postavljeno na štafelaj. Njegovi radovi nastajali su improvizirajući i prepoznatljivo plešući oko platna, izlijevajući, bacajući ili kapajući boju po platnu te je tvrdio da na taj način kanalizira svoje unutarnje nagone direktno na platno, u obliku automatskog ili podsvjesnog slikanja. Opisanim načinom izražavanja na platnu, Pollockova djela su srušila tradicionalnost američke umjetnosti. Njihov je predmet bio posve apstraktan, a njihova metoda postala je gotovo važna kao i samo djelo. Naziv akcijsko slikarstvo nastaje zbog toga jer umjetnik slika cijelim svojim tijelom i sama slika postaje događaj. Glavna odlika akcijskog slikarstva je „*all-over*“ jer se činilo da se djela nastavljaju i izvan platna, a odsječeni su samo fizičkim granicama rubova platna (Abstract Expressionism).

4.2.2. JACKSON POLLOCK

Američki slikar Paul Jackson Pollock bio je vodeći predstavnik apstraktnog ekspresionizma i umjetničkog pravca „akcijskog slikarstva“. Tijekom svog života stekao je ozbiljno priznanje za tehniku radikalnog izlijevanja ili "kapanja" boje koju je koristio za stvaranje svojih glavnih djela. Većinu svog mladenačkog života proveo je u Kaliforniji, gdje je i upisao *Manual Arts High School*. U školi je upoznao Fredericka Johna de St. Vrain Schwankovsky, koji ga je podučio o crtanju i slikanju, upoznao ga s naprednim strujanjima europske moderne umjetnosti i potaknuo njegov interes za teozofsku književnost. Duhovna istraživanja pripremila su Pollocka da prihvati teorije švicarskog psihologa Carla Junga i istraži nesvjesne slike u svojim djelima u narednim godinama. U jesen 1935. godine zaposlio se u Federal Art Project kao slikar na štafelaju i time je dobio ekonomsku sigurnost i priliku za razvoj svoje umjetnosti. Od 1930. do 1938. godine Pollockov rad bio je pod snažnim utjecajem kompozicijskih metoda i regionalističkog predmeta njegovog učitelja Thomasa Harta Bentona te poetično ekspresionističke vizije američkog slikara Alberta Pinkhama Rydera. Sastojao se uglavnom od malih krajolika i figurativnih scena kao što je *Going West* (1934-35.), u kojem je Pollock koristio motive izvedene iz fotografija svog rodnog mjesta u Codyju.

Slika 27. Jackson Pollock, *Going West*, ulje na fiberboardu, 1934-35.

Njegov rad postaje poluapstraktan nakon liječenja od alkoholizma i živčanog sloma, 1938. godine. Nakon što je završio svoj rad u Federal Art Projectu, Peggy Guggenheim mu je dala ugovor u svojoj galeriji, Art of This Century u New Yorku gdje je održao i prvu samostalnu izložbu. Tada je naslikao i svoj prvi zidni rad, nazvan Mural (oko 1943.–1944.). Ovo djelo predstavlja njegov proboj u potpuno osobni stil u kojem su Bentonove kompozicijske metode i energična linearna invencija stopljene s nadrealističkim slobodnim povezivanjem motiva i nesvjesnih slika. Pollockova evolucija od ove točke tijekom 1940-ih pokazuje borbu za pronalaženje procesa kojim bi mogao prevesti svoju cjelokupnu osobnost u slikarstvo. Godine 1945. Pollock se oženio za slikaricu Lee Krasner. Ona je rješavala njegove poslove s Guggenheim i bila mu oslonac, s obzirom na njegovo opijanje i nespretnost u društvu. Dvije godine kasnije Pollock je prvi upotrijebio postupak izlivanja ili kapanja boje na ravno platno u fazama, često izmjenjujući tjedne slikanja s tjednima razmišljanja prije nego što je završio platno. Rezultati su zapravo bila golemo područja prekrivena složenim linearnim uzorcima koji su spajali sliku i oblik; ta su djela zaokupila gledatelje svojom veličinom i zamršenošću. Čitav niz slika - počevši s *Full Fathom Five* (1947.) i *Luciferom* (1947.) pa sve do *Summertime* (1948.), *Number Ten*, 1949. (1949.), platna veličine *Murala* iz 1950. kao što su *One*, *Autumn Rhythm* i *Magla lavande* i crno-bijeli *Broj trideset i dva*, 1950. (1950.) - prikazuju beskrajnu raznolikost učinaka i ekspresije koju je postigao metodom kapanja i izlivenog slikanja.

Umjetničko djelo pod nazivom „Broj jedan“ iz 1950. godine je njegov rezultat slobodne akcije, kretanja tijela koje se opskrbljeno slikarskim materijalom, bojom, usmjerava prema platnu i tako ostavlja trag.

Slika 28. Jackson Pollock, *Broj jedan*, ulje i emajl na platnu, 1950.

Platno je položeno na pod i predstavlja središte oko kojeg umjetnik kruži, udaljava se, približava, nadnosi nad njega, ulazi u njega i karakter je pojedinačnih tragova boje. Na platnu se nalaze niti i komadići emajla, ima sjajnih i mat dijelova. Cijelo platno sastoji se od zamršene mreže tamno-plavih, plavih, sivih, crnih i bijelih niti.

Slika 29. Fotografija Jacksona Pollocka

Sljedeće dvije godine Pollock je slikao gotovo isključivo crnim emajlom na velikim platnima, stvarajući djela u kojima su očite njegove ranije slike. Konfiguracija u Number Twenty-3, 1951 i "Frogman" (1951), na primjer, odnosi se na Birda i također na crteže koje je Pollock napravio ranije. Ostale važne slike iz ove faze su Eho (1951.) i Broj sedam, 1952. (1952.). Godine 1952.

vratio se ljestvici boja i zidnih slika u *Convergence* (1952.) i *Blue Poles* (1952.). Posljednju seriju velikih djela stvorio je 1953.; *Portret i san*, *Uskrs i totem*, *Ocean Greyness* i *The Deep*, između ostalih djela, rekapituliraju mnoge aspekte njegovih prijašnjih stilova i slika. Iako je njegova produkcija oslabila i zdravlje mu se pogoršalo nakon 1953., on je producirao važne slike kao što su *Bijelo svjetlo* (1954.) i *Miris* (1955.) u svojim posljednjim godinama. Poginuo je u automobilskoj nesreći u ljeto 1956. (Britannica, Jackson Pollock-biografija).

Slika 30. Jackson Pollock, *Mural*, ulje na platnu, 1943.

„Mural“ je Pollockovo najveće djelo koje je ikada napravio. To je početak njegovog rada s platnom na podu, kapanjem i izlijevanjem boja. U ovom djelu korištene su tradicionalne uljne boje kojima su potrebni dani ili tjedni da se osuše. Prema tome se zna da je Pollock ovo djelo radio nekoliko tjedana jer kad bi nanio boju preko sloja još mokre boje, došlo bi do njihovog stapanja, koje je vidljivo samo na nekim područjima djela.

Slika 31. Jackson Pollock, *Blue Poles*, emajl i aluminijska boja sa staklom na platnu, 1952.

Izvorni naziv djela je „Number 11“. U djelu su korištene tople boje (crvena, žuta i narančasta), bijela, crna i plava boja. Djelo osim uljne boje sadrži krhotine stakla, otiske stopala, emajl i

alumijsku boju izlivenu ili kapnutu na platno. Vidljivi su i pokreti kista kojeg je umjetnik koristio u radu.

Slika 32. Jackson Pollock, *Autumn Rhythm*, emajl na platnu, 1950.

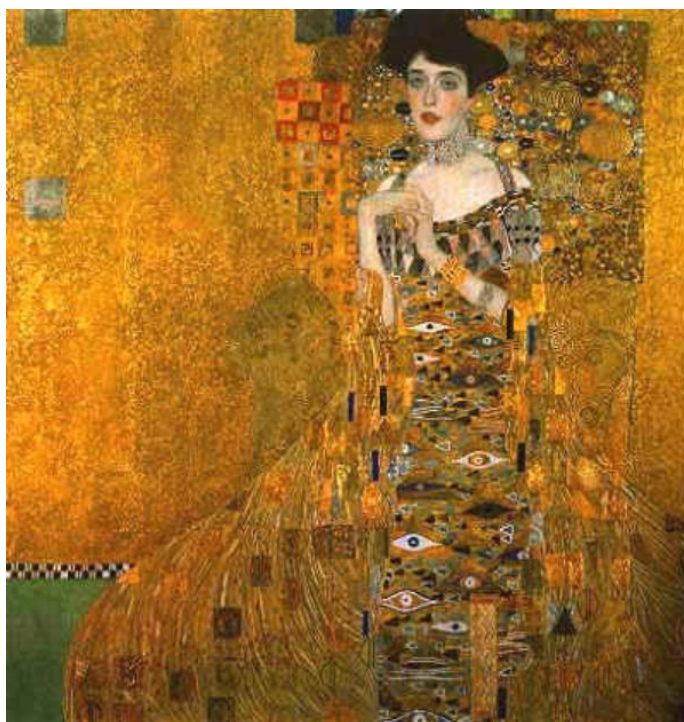
Ovo djela poznato je i pod nazivom „Number 30“. Pollock je prskao boju izravno iz limenki ili koristeći štapiće, teške četke, noževe, šprice, kao i druge alate koje je koristio za kontrolu toka boje dok je kapao boju i bacao se na platno. Umjetnik je koristio sve osim tradicionalnog slikarskog pribora kako bi izgradio guste kompozicije sastavljene od zamršenih linija.

5. LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU

Likovne aktivnosti za ovo istraživanje provodile su se u Dječjem vrtiću Cvrčak u Čakovcu u skupini „Ježići“. Većina djece iz skupine su predškolci u dobi od 6 ili 7 godina, ali ima i troje djece u dobi od 5 godina. U ovoj su se skupini već provodile likovne aktivnosti gdje su umjetnička djela služila kao motivacija za dječje likovno stvaralaštvo. Takve aktivnosti provodile su se na način da se djecu prvo upoznao s radom likovnog umjetnika, a tada ih se kroz različite motivacije uvelo u nove aktivnosti.

5.1. DJELA GUSTAVA KLIMTA KAO POTICAJ ZA LIKOVNE AKTIVNOSTI

Kao poticaj za likovne aktivnosti u radu s djecom koristila su se sljedeća djela Gustava Klimta: *Portret Adele Bloch-Bauer I* (1907.), *Stoclet Frieze* (1905-09.) detalji *Knight* i *The Tree of Life* sa detaljima, fragmentima reprodukcije umjetničkog djela.

Slika 33. Gustav Klimt, *Portret Adele Bloch-Bauer I*, zlato i ulje na platnu, 1907.

Adele Bloch-Bauer I (1907) : Klimtov portret Adele Bloch-Bauer, jedne od njegovih zaštitnica. Slika prikazuje ukrasne motive, uključujući vrtloge, polukrugove i egipatske simbole oka na odjeći.

U ovom portretu prevladava zlatna boja, a prisutne su i zelena i crna boja. I u Adelinoj haljini i u pozadini prevladava zlatna boja, ali se vidi da je Adelina haljina u prvom planu bez obzira što su obrubi tanki. Haljina je prepuna detalja, a ima ih i iza Adele, u pozadini djela.

Ovo djelo odabrano je za rad s djecom zbog toga što je portret i jer je privlačno zbog svoje zlatne boje i detalja. Ono nudi djeci mnogo različitih boja, linija i oblika. U razgovoru s djecom važno je istaknuti koji oblici, boje i dekorativni uzorci, uzorci tkanina i ukrasi se koriste u djelu i na koji način. Opažanje je usmjereno na položaj Adele u djelu, odnosno što je u prvom, a što u drugom planu. Djeca u razgovoru zaključuju da je Adele smještena u prvi plan djela, ali ne u sredinu i da se nalazi na desnoj strani, a okrenuta je prema lijevoj na kojoj ima više mjesta. Umjetnik je koristio različite linije, ponavljao motive, geometrijske likove i spiralne uzorke kako bi Adelina haljina bila raskošna.

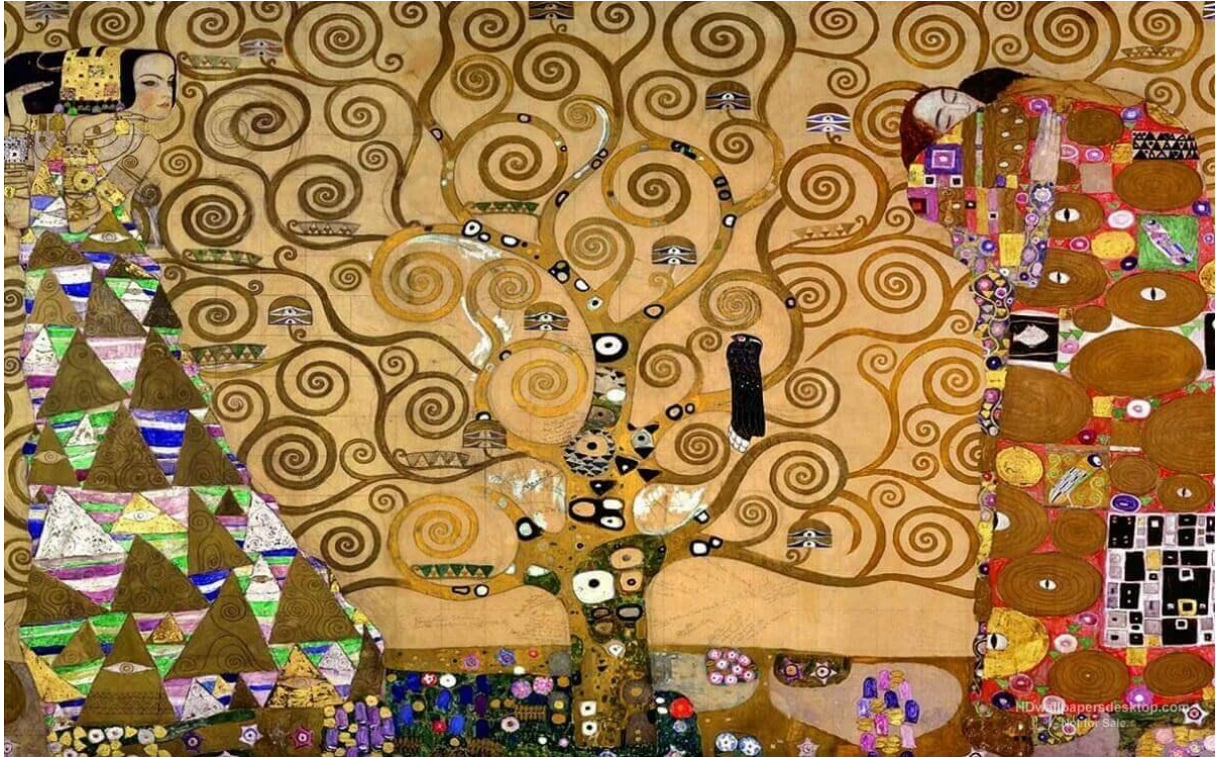
Djelo Gustava Klimta, *Stoclet Frieze, Knight*, koje se nalazi na zidu blagovaonice Palais Stoclet u Briselu.

Slika 34. Gustav Klimt, *Stoclet Frieze, Knight*, kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1905.

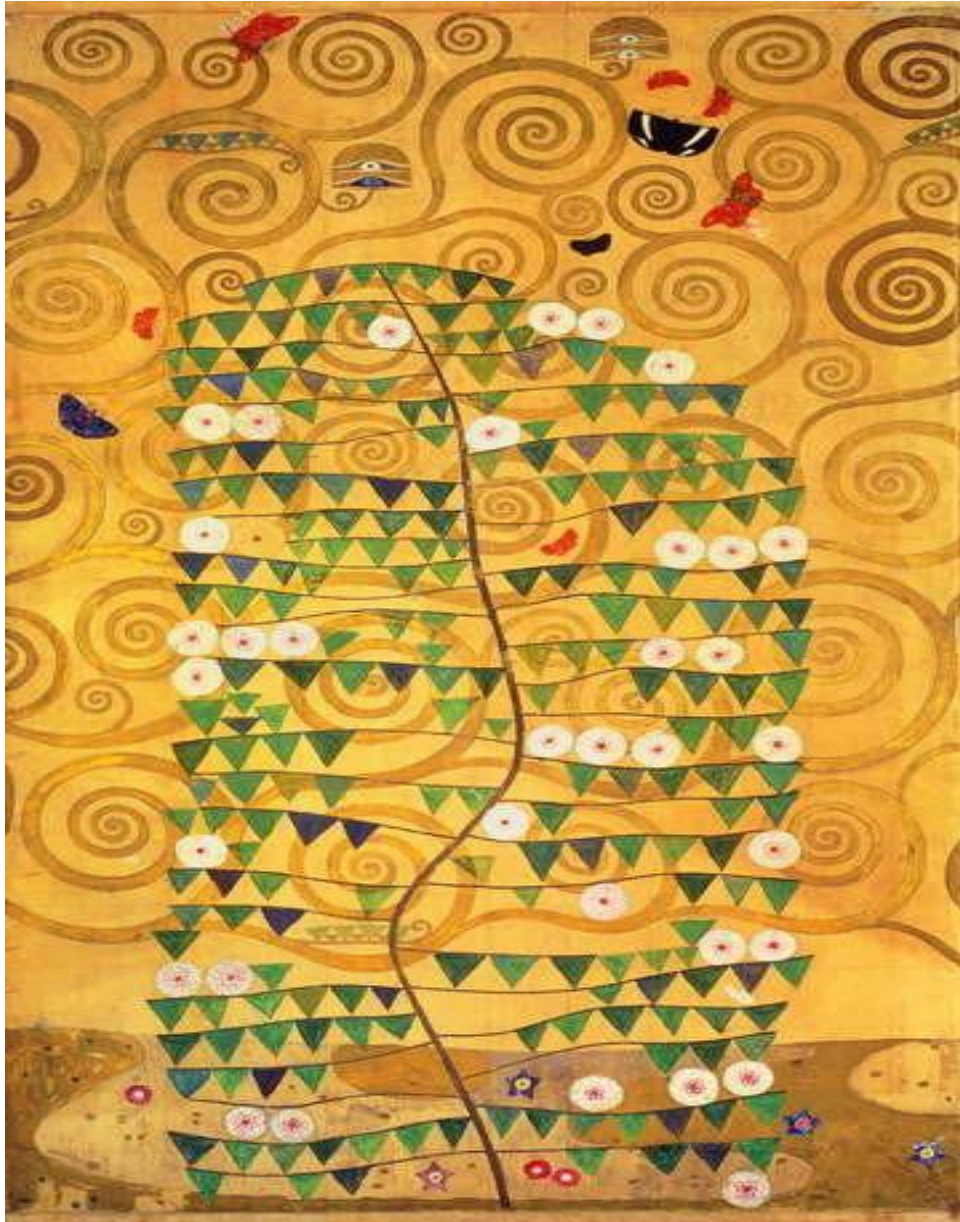
Slično kao i prethodno djelo, i ova reprodukcija je bila odabrana zbog zanimljivih boja, površina, geometrijskih i slobodnih oblika, spiralnih linija, upotrebe zlatne boje. Osim motiva

stabla, koje zauzima središnji dio slike, sa strane se nalaze dvije ženske figure u haljinama s geometrijskim uzorcima.

Slika 35. Gustav Klimt, *Stoclet Frieze, The Tree of Life*, kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1905.

Drvo života je jedini pejzaž koji je ovaj umjetnik stvorio u svom „zlatnom razdoblju“. Klimt je u tom razdoblju koristio tehniku uljnog slikanja zlatnom bojom kako bi stvorio luksuzna umjetnička djela. Ovo djelo sugerira vječnost života svojim uvijenim, jakim granama. Postoje različite interpretacije ovog djela, neki smatraju da djelo simbolizira spoj najvećih čovjekovih vrlina, snagu, mudrost i ljepotu. Dok umjetnik koristi bogatstvo simbola i zlatnu boju kako bi ilustrirao čarobni svijet, crna ptica privlači gledatelja prema sredini djela. Ta ptica simbolizira da sve što ima početak ima i kraj. Kod ovog djela za rad s djecom odabran je samo glavni dio, drvo, koje nudi uvijene linije, vijugave grane i detalje na granama. U razgovoru s djecom opažanje je usmjereno na linije i boje i zaključak djece je da u djelu prevladavaju smeđa i hladne boje, ali ima i detalja bijele i crne boje.

Slika 36. Gustav Klimt, *Stoclet Frieze*, , kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1909.

Ovaj detalj Stoclet Frieza odabran je za rad s djecom zbog svoje kompozicije. Djelo nudi simetričnost na granama koje su ispunjene geometrijskim likovima (trokut i krug). U razgovoru s djecom opažanje je usmjereno na oblike, linije i geometrijske likove koje je umjetnik koristio u središnjem dijelu, kao i na boje kojima su geometrijski likovi ispunjeni. Djeca su zaključila da su svi trokuti obojani nijansama zelene boje, a krugovi bijelom bojom i da se u svakom krugu nalazi još jedan manji krug.

Za provođenje ovih aktivnosti određeni su opći ciljevi: razvoj percepcije, usmjeravanje opažanja i poticanje na osobni doživljaj umjetničkog djela i stvaranje mogućnosti za njihovo

adekvatno doživljavanje kod djece, razvoj dječjih prirodnih sklonosti za likovno izražavanje, izražavanje u pojedinim likovnim područjima i tehnikama, razvoj motorike, kreativnosti, samostalnosti i opažanja.

1. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Portret Adele Bloch-Bauer I, Gustav Klimt

Motivacija i uvod u aktivnosti bila je upoznavanje djece sa životom umjetnika Gustava Klimta: u koje vrijeme je živio i kakva djela je stvarao za vrijeme svog života. Za rad je odabrano „zlatno razdoblje“ umjetnikovog djelovanja. Djeca su bila upoznata s odabranim djelom Portretom Adele Bloch-Bauer I te su metodom analitičkog promatranja i metodom razgovora opisali djelo. Promatranjem i analizom djela u cjelini uočen je položaj Adele u djelu, a pažnja im je bila usmjerena na boje, linije i detalje u djelu. Djeci su bila postavljena pitanja „Kakve boje je umjetnik koristio, koje su to boje? Koje linije je koristio? Primjećuju li kakve neobične detalje?“. Ono što su djeca odmah primijetila i što im se posebno svidjelo je zlatna boja.

Nakon opažanja i odgovaranja na pitanja odgojiteljica je djecu uvela u zadatak. Zadatak je bio naslikati Adele Bloch-Bauer kako je djeca vide. Za vrijeme slikanja portreta djeca su imala reprodukciju djela na stolu.

- Likovno područje: slikanje, crtanje
- Likovne tehnike: kombinirana tehnika tempera i flomaster
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, kistovi, valjci, zlatna i crna tempera, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvoj sposobnosti percipiranja, opažanja detalja i izražavanja putem usmjerene pažnje, slikanje portreta
- Stvaralački proces:

Nakon što su djeca promatrala reprodukciju odabranog Klimtovog djela, krenuli su u prvu aktivnost: slikanje portreta Adele Bloch-Bauer. Djeca su bila usmjerena na detalje kojima je haljina ukrašena. U prvom planu bili su detalji i boje u djelu i položaj Adele. Djeca su u likovnoj aktivnosti koristila kombiniranu tehniku: flomaster i tempere. U aktivnosti je sudjelovalo nekoliko djece, dok su ostali promatrali ili radili nešto drugo.

Djeca su opisivala portret do detalja uz pomoć pitanja koja je postavljala odgojiteljica. Neka od pitanja bila su: „Kakve boje je bila Adelina kosa? Što mislite sjedi li Adele ili stoji? Kakve ukrase ima na haljini? Što je sve ukrašeno? Koje detalje vidite?“. Nakon opisa djela djeca su komentirala kako vole sve boje, ali zlatna boja im je najviše privukla pažnju. Prema komentarima djece Adele im je jako lijepa i sviđaju im se ukrasi na njenoj haljini. Iz dječjih odgovora se vidi da ih je privukla haljina i njena raskoš. Aktivnost je počela crtanjem Adele crnim flomasterom i ukrašavanjem njene haljine.

Slika 37. Likovni rad djevojčice E.F., 7 godina

Slika 38. Likovni rad djevojčice A.Č., 7 godina

Haljine su ukrašene na različite načine. U prvom radu korištena je zlatna tempera, koja se morala osušiti. Ukrašavanje je slijedilo flomasterima nakon što se tempera osušila. Druga haljina ukrašena je samo crnim i zlatnim flomasterom i ima puno više različitih detalja. Na kraju je u oba rada korištena zlatna tempera kojom je oslikana pozadina.

2. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Stoclet Frieze, Knight, Gustav Klimt

Kao motivacija za ovu aktivnost poslužila je reprodukcija djela Stoclet Frieze, Knight i metoda razgovora. Odgojiteljica je djeci postavila pitanja o djelu: „Koje boje su korištene? Koji

geometrijski oblici su korišteni? Kakve su linije u djelu?“. Djeca su opisala što vide na ovom djelu i kojim se motivima umjetnik koristio. Djeci se to činilo lakše jer su to oblici koje i oni često koriste u svom radu.

Zadatak je bio naslikati ono što vide u ovom djelu, usmjeravajući pažnju na linije i detalje. Djeca su sama odabrala boje. Bili su im ponuđeni flomasteri i tempere kako bi koristili kombiniranu tehniku.

- Likovno područje: slikanje, crtanje
- Likovne tehnike: kombinirana tehnika tempere i flomastera
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, kistovi, valjci, zlatna i crna tempera, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvoj mašte, kreativnosti, samostalnosti i otvorenosti i razvoj fine motorike
- Stvaralački proces:

Djeca su aktivnost započela oslikavanjem podloge. Bili su im ponuđeni kistovi i valjci. Sva su djeca odabrala valjke i zlatnu temperu kojom su oslikala papir. Nakon što se papir osušio nastavili su s radom.

Za rad su koristili reprodukciju djela Stoclet Frieze, Knight koju su imala na stolu.

Slika 39. Djeca u aktivnosti – bojanje podloge

Slika 40. Djeca u aktivnosti – bojanje podloge

Tijekom slikanja djeca su komentirala kako se u djelu nalazi puno vijuga, trokuta i pravokutnika. Također su komentirali i boje u djelu koje su im se jako svidjele.

Slika 41. Djeca u aktivnosti – crtanje detalja

Slika 42. Djeca u aktivnosti – crtanje detalja

Slijedilo je ukrašavanje na različite načine. Neki su podijelili papir i ukrašavali od dna papira, neki od vrha. Sva djeca su za ukrašavanje koristila flomastere.

Slika 43. Likovni rad dječaka J.P., 7 godina

Slika 44. Likovni rad dječaka D.T., 7 godina

Iako su nastali različiti radovi, sva djeca su se fokusirala na središnji dio djela. Nitko nije ukrasio cijeli papir.

3. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Stoclet Frieze, Tree of Life, Gustav Klimt

Reprodukcija djela Tree of Life najviše je privukla djecu. Metodom razgovora djeca su dobila osjećaj veličine djela u stvarnosti, a metodom promatranja i opisivanja dobro su razaznali i uočili detalje na djelu. Nakon promatranja umjetničkog djela, aktivnost se nastavila izlaskom na dvorište i promatranjem drveća koje tamo raste. Uočili su da ni jedno drvo nema tako zaobljene grane i da su sva drva različita. Nakon što su opisali drveća na igralištu nastavljena je aktivnost u sobi dnevnog boravka. Još jednom je djeci prikazana fotografija djela u cijelosti koje se nalazi u Palači Stoclet.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je nacrtati neobično drvo života, a usredotočiti se na linije koje prevladavaju djelom kao i na detalje.

- Likovno područje: slikanje, crtanje
- Likovne tehnike: kombinirana tehnika tempere i flomastera
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, kistovi, valjci, zlatna i crna tempera, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri
- Cilj i zadaci aktivnosti: poticanje dječje kreativnosti i maštovitosti te poticanje komunikacije tijekom rada
- Stvaralački proces:

Aktivnost je započela bojanjem podloge za koju su sva djeca koristila zlatnu temperu i valjke. Kada se podloga osušila nastavili su s radom. Crnim flomasterom nacrtali su deblo drveta koje je bilo središte rada, a zatim su dodavali uvijene grane krećući se po podlozi od sredine prema lijevoj i desnoj strani papira. Radovi se nastavljaju flomasterima u drugim bojama koje su djeca koristila kako bi dodala detalje u djelu. Kako su aktivnosti trajale nekoliko dana jedna je djevojčica promatrala i rekla da bi i ona željela nacrtati neobično drvo, ali nije obojala zlatnu podlogu. Ponuđene su joj podloge u raznim bojama i odabrala je crni papir na kojem je drvo nacrtala flomasterom srebrne boje.

Slika 45. Djeca u likovnoj aktivnosti

Slika 46. Djeca u likovnoj aktivnosti

Djeca su se za vrijeme rada koristila reprodukcijom Drva života.

Slika 47. Likovni rad djevojčice L.V., 5,5 godina

Slika 48. Likovni rad dječaka D.T., 7 godina

Slika 49. Likovni rad djevojčice A.Č., 7 godina

Slika 50. Likovni rad dječaka J.P., 7 godina

Nastali su različiti likovni radovi, a većina ih je imala zlatnu podlogu. Djeca su birala materijal i boje koje su im bile ponuđene, a sama izrada radova trajala je kod neke djece i nekoliko dana.

Likovni radovi djece se razlikuju u detaljima i načinu izrade. Svako dijete je odabralo koje će motive i na koji način koristiti u svom radu. Neki radovi imaju više detalja. Jedna djevojčica odabrala je crni papir kao podlogu.

4. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Stoclet Frieze, detalj, Gustav Klimt

Kao motivacija za ovu aktivnost korištena je reprodukcija Stoclet Frieza, detalj. Metodom promatranja i opažanja djeca su uočila simetriju i geometrijske likove koji se nalaze na granama. Na početku im je pokazana fotografija blagovaone u Palači Stoclet i detalj koji je odabran. Nakon toga detalj je bio isprintan i služio je kao poticaj u aktivnosti.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je nacrtati drvo sa što više grana i detalja te ih obojati.

- Likovno područje: slikanje, crtanje
- Likovne tehnike: kombinirana likovna tehnika flomastera i tempere
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, kistovi, valjci, zlatna i crna tempera, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvijanje osobnog likovnog izričaja, opažanje detalja i poticanje pozitivnog odnosa prema vlastitom radu
- Stvaralački proces:

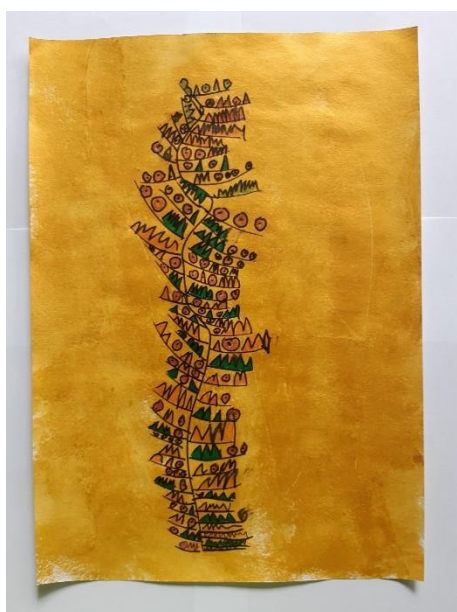
Aktivnosti se često realiziraju paralelno – djeca započinju radove, neki nastavljaju s radom, a neki svoje završavaju. Jedni kod drugih uočavaju simbole, uočavaju sličnosti i razlike u motivima, oblicima, bojama i veličinama. Ovo djelo se jako sviđelo većini djece i mnogi od njih su ga i reproducirali na svoj način.

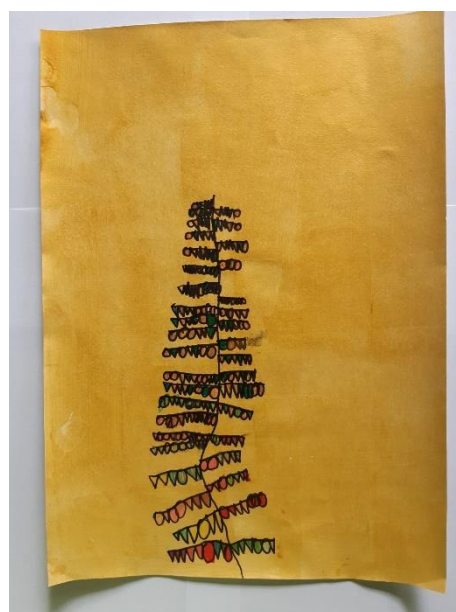
Slika 51. Dječak D.T. u aktivnosti

Slika 52. Dječak D.T. u aktivnosti

Slika 53. Likovni rad dječaka D.T., 7 godina

Slika 54. Likovni rad dječaka A.H., 6.5 godina

Izrada ovih radova trajala je više dana jer su prepuni detalja. Djeca su često izgubila koncentraciju pa je nastavak aktivnosti bio u toku dana ili čak sljedeći dan. Nastali su radovi prepuni grana i geometrijskih oblika.

5. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: detalji u djelu Tree of Life, Gustav Klimt

Djeca su uočila mnogo detalja na djelima Gustava Klimta, pa je taj dio iskorišten za izradu nakita. Prije početka aktivnosti djeca su uočavala detalje na djelu Tree of Life i odabirala su linije i boje koje im se najviše sviđaju za korištenje u izradi nakita.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je izraditi i ukrasiti nakit po želji, narukvicu ili ogrlicu. U ovoj aktivnosti djeca su za rad koristila flomastere, a usredotočila su se na detalje koje su odabrali.

Likovno područje: crtanje, izrada nakita, narukvice

- Likovne tehnike: flomasteri
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri, škare, čičak trake
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvoj osobnog likovnog izričaja i stvaranje ugodne atmosfere i raspoloženje kod djece
- Stvaralački proces:

Djeca su izrezivala trake od papira koje su ukrašavali raznim simbolima i bojama koje predstavljaju Klimtov opus. Trake od papira su izrezali na dužinu koja im je bila potrebna za izradu narukvice ili ogrlice. Na krajeve nakita zalijepili su čičak trake pomoću kojih su nakit pričvrstili na tijelo.

Slika 55. *Djeca u aktivnosti*

Slika 56. *Dijete u aktivnosti*

Nastao je pravi nakit koji je djeci služio u svakodnevnim imitativnim i simboličkim igrama.

Slika 57. *Neki od gotovih radova djece*

Slika 58. *Djeca sa svojim radovima*

Svaki nastali komad nakita je različit. Razlikuje se u detaljima i bojama koje su djeca koristila. U velikom broju narukvica nalaze se vijugave linije, ali ne prevladava zlatna boja.

6. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Stoclet Frieze, detalji, Gustav Klimt

Nakon što su djeca dobro upoznata s radom Gustava Klimta u njegovom „zlatnom razdoblju“ odlučili su izraditi i uskrsno jaje s motivima njegova rada. Prije same aktivnosti ponovo su pogledali reprodukcije njegovih djela i odlučili koje će motive koristiti u radu. Odabrali su krugove, trokute i vijugave linije koje će ukomponirati na površinu te istu oslikati zlatnom bojom.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je napraviti nekoliko slojeva kaširanog papira na balonu i ukrasiti ga. Za ukrašavanje „uskrsnog jaja“ djeci su bili ponuđeni crni flomasteri različitih debljina i tempere i kistovi.

- Likovno područje: slikanje, crtanje, oblikovanje u prostoru
- Likovne tehnike: kaširanje, kombinirana tehnika flomastera i tempere
- Likovni pribor i materijal: balon, komadi papira, voda, brašno, posuda, kistovi, valjci, zlatna tempera, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri, tempere
- Cilj i zadaci aktivnosti: poticanje dječje kreativnosti i maštovitosti, međusobne suradnje i komunikacije tijekom rada
- Stvaralački proces:

Djeca, odgojiteljica i tehničko osoblje vrtića zajedno su pripremili smjesu za kaširanje od brašna i vode i balon. Proces kaširanja trajao je nekoliko dana. Djeca su natrgala papire, koje su pomoću smjese nanosila na balon i tako ostavila da se suši jedan dan. Nakon što je na balon nanoseno nekoliko slojeva papira koji su se dobro osušili djeca kreću s ukrašavanjem. Opet su odabrali zlatnu podlogu kojom su oslikali površinu jaja. Nakon što se površina dobro osušila nastavili su s ukrašavanjem.

Slika 59. Djeca u aktivnosti kaširanja

Slika 60. Djeca u aktivnost – novi sloj kaširanja

Slika 61. Dijete u aktivnosti – oslikavanje temperom

Slika 62. Dijete u aktivnost – oslikavanje detalja

Slika 63. *Zajednički rad djece*

Slika 64. *Zajednički rad djece – gotov rad*

Slika 65. *Gotov rad – izložen u Turističkoj zajednici grada Čakovca*

Djeca su jaje ukrašavala malim i velikim krugovima, vijugavim linijama i trokutima različitih oblika i boja. Elemente su crtali crnim flomasterima, a ispunjavali temperama i kistom. Za vijugave linije odabrana je smeđa tempera koja je predstavljala drvo, trokuti su oslikani zelenom bojom, a krugovi bijelom kao na detalju Stoclet Frieza. Ova aktivnost trajala je 10 dana.

7. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: djela Gustava Klimta, geometrijski likovi u djelima

Kao motivacija za ove radove korišteni su detalji djela Gustava Klimta, ali i njegova fotografija. Djeca su fotografiju vidjela na računalu kada su se upoznavala s ovim umjetnikom. Neka su djeca komentirala njegov izgled pa je to iskorišteno za crtanje njegovog portreta.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je odabrati detalj iz reprodukcije djela ili fotografiju Gustava Klimta koja im se najviše sviđa i likovno se izraziti.

- Likovno područje: slikanje, crtanje
- Likovne tehnike: tempera, flomaster i kolaž
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, kistovi, valjci, zlatna i crna tempera, zlatni i crni flomaster, ostali flomasteri, škare, ljepilo, kolaž papir
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvoj kreativnosti, samostalnosti i otvorenosti i poticanje zainteresiranosti za likovnu kulturu i likovni izraz
- Stvaralački proces:

Istraživanjem na internetu djeca su upoznala djela Gustava Klimta, ali i fotografiju kako je izgledao. Tako su nastala nova djela inspirirana radom na digitalnim medijima.

Slika 66. *Portret Gustava Klimta*

Slika 67. *Likovni rad djevojčice L.V., 7 godina*

Slika 68. Likovni rad dječaka A.R., 5,5 godina

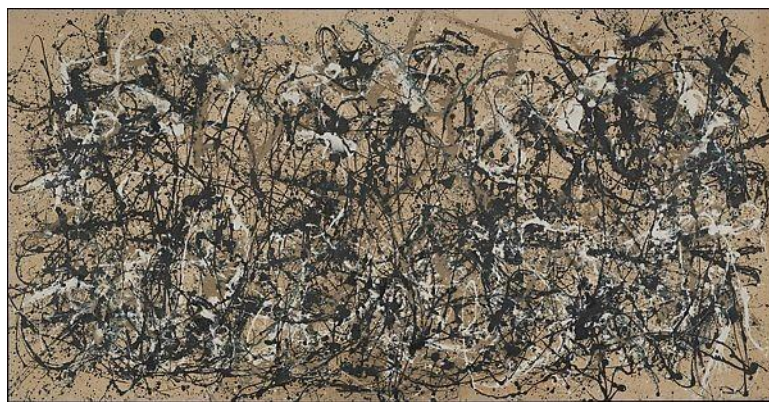
Slika 69. Likovni rad djevojčice N. K., 6,5 godina

Aktivnosti vezane uz rad Gustava Klimta trajale su u skupini otprilike dva mjeseca. U aktivnostima su se izmjenjivali dječaci i djevojčice različite dobi. Individualni radovi koji su nastali prikazani su roditeljima na panou vrtićke skupine, u suradnji s lokalnom zajednicom na ulicama grada Čakovca i na izložbi dječjih radova u zgradi Scheier u Čakovcu.

5.2. DJELA JACKSONA POLLOCKA KAO POTICAJ ZA LIKOVNE AKTIVNOSTI

Kao poticaj za likovne aktivnosti za rad s djecom odabrana su sljedeća Pollockova djela: „Broj jedan“, „Mural“, „Blue Poles“ i „Autumn Rhythm“.

Jackson Pollock je 1947. godine napravio svoje prvo djelo kapanjem boje. To je bio novi, drugačiji pristup rukovanju bojom. U ovom djelu razrijeđena boja nanescena je na nerastegnuto platno koje je bilo smješteno na podu. Jackson Pollock je koristio i netradicionalno slikarsko oruđe kao štapove, lopatice i noževe u nastajanju ovog djela. Umjetnik se kretao oko platna i tako nanosio boju, nema središnje točke fokusa, ni hijerarhije elemenata u ovoj kompoziciji. Svaki dio je značajan i poseban.

Slika 70. Jackson Pollock, *Autumn Rhythm (Number 30)*, ulje i emajl na platnu, 1950.

Sva djela koja su odabrana za rad s djecom su Pollockova djela akcijskog slikarstva. Takvo je i djelo *Autumn Rhythm* koje se ističe crnom i bijelom bojom prošaranom po platnu.

Slika 71. Jackson Pollock, *Blue Poles (Number 11)*, ulje, emajl, aluminijske boje, staklo na platnu , 1952.

Ovo je djelo odabrano za rad s djecom zbog specifičnosti svog nastajanja, kao uvod djece u akcijsko slikarstvo. Odabrano je zbog palete boja koje su korištene u nastajanju ovog djela. U vrijeme nastanka ovog djela Pollock je umjesto davanja imena svojim djelima radije koristio brojeve. Tako je izvorni naziv „Blue Poles“ postao „Broj 11“. To je platno šire od dva metra i duže od pet metara ukrašeno bojom. Godine 1952. J. Pollock je bio u eksperimentalnoj fazi svog rada gdje je počeo dodavati razne medije u svoja djela. Tako ovo djelo sadrži dijelove stakla umetnute u boje, ali i pijesak.

Slika 72. Jackson Pollock, *Mural*, ulje i kazein na platnu, 1943.

„Mural“ predstavlja ključni trenutak u evoluciji Pollockova umjetničkog stila. Pollock je u to vrijeme počeo dovoditi u pitanje tradicionalne predodžbe o slikarstvu. Eksperimentirao je sa stvarnim i mitskim slikama, dinamičnim gestama i živopisnom paletom u „Muralu“, čime je dalje razvijao svoj stil prema apstrakciji. „Mural“ je rađen po narudžbi Peggy Guggenheim za predvorje njene kuće na Manhattanu. Zadatak mu je bio naslikati „Mural“ na platnu, a ne na zidu da bude prenosiv, a temu je odabrao sam umjetnik.

Ovo je djelo odabrano za rad s djecom zbog svoje veličine i akcijskog slikanja. U radu je umjetnik koristio alate razne dužine da bi mogao dospjeti bojom do svih dijelova platna. U djelu su korištene ravne i zaobljene linije i velika paleta boja.

Slika 73. Jackson Pollock, *She Wolf*, ulje na platnu, 1943.

Početak 1940-ih Pollock je istraživao mitološke teme u svom radu. Vuk na slici 47. možda podsjeća na vučicu koja je dojila Romula i Rema, o mitu o nastanku Rima. Ali „Vučica je nastala jer sam je morao naslikati“, rekao je Pollock 1944. godine. Ovo djelo bilo je predstavljeno na njegovoj prvoj samostalnoj izložbi u galeriji Arts of This Century u New Yorku. Djelo je djeci prikazano u uvodnom razgovoru o umjetniku i njegovom načinu slikanja. Ovdje je umjetnik slikao kistovima, a nije polijevao boju.

8. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Blue Poles, Jackson Pollock

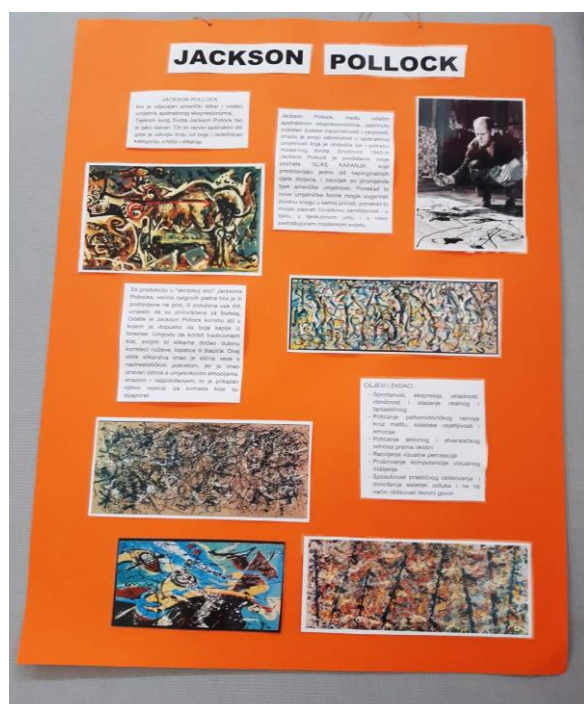
Prije nego su djeca započela s aktivnostima Jacksona Pollocka kao motivaciju za rad istražili su malo njegov svijet. Uz Internet su naučili kako i kada je živio i kakva djela je radio za svog života. Tada su se fokusirali na akcijsko slikarstvo. Uočili su razlike između akcijskog slikarstva i slikarstva. Pogledali su filmove nastajanja nekih njegovih akcijskih djela što im je jako privuklo pažnju. Najviše im se svidjelo kapanje, proces koji je u dokumentarnom filmu „Action Painting“ interesantno prikazan. Djeca su pogledala film „Blue Poles-Jackson Pollock“ i razgovarala o aktivnosti.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je razvući što duži papir po travi, pripremiti crnu, žutu, plavu i crvenu boju u plastične boce i rasprskati boju po papiru. Za aktivnost bilo je dogovoreno da se započinje crnom bojom, a tada su slijedile ostale, jedna po jedna.

- Likovno područje: slikanje, kapanje

- Likovne tehnike: tempere
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata, tempere različitih boja, plastične boce, čepovi, igla ili čavao
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvoj interesa za akcijsko likovno stvaralaštvo, upoznavanje s poznatim likovnim djelom i umjetnikom
- Stvaralački proces:

Za prvu aktivnost odlučili su da će pokušati sa špricanjem boje iz plastičnih boca. Zajedno s odgojiteljicom izradili su plakat o životu i djelima Jacksona Pollocka.

Slika 74. Život i djelo Jacksona Pollocka (rad djece i odgojiteljice DV Cvrčak, Čakovec, 2022.).

Slika 75. Početak aktivnosti na igralištu

Slika 76. Nastavak aktivnosti – kapanje crne boje

Odabrali su lijep i sunčan dan, pripremili rolu papira koju su razvukli po travi i pripremili boje. Boje su djeca zajedno s odgojiteljicom natočila u plastične boce. Prije zatvaranja boca boje su razrijedili vodom. Na čepovima boca napravili su uz pomoć odgojiteljice rupe različite veličine, neke pomoću igle, a neke pomoću čavla. Aktivnost su započeli prskanjem jedne boje, a nastavili nadopunjavajući drugim bojama.

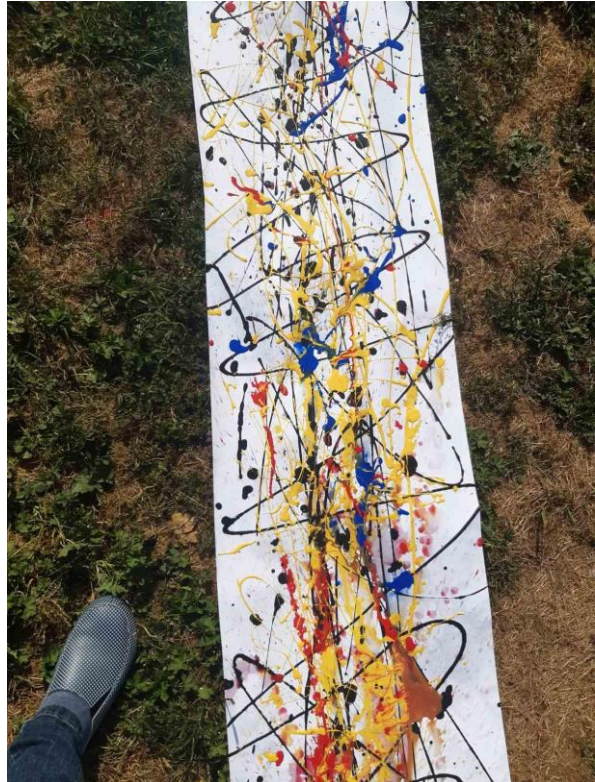

Slika 77. Kapanje crne boje

Slika 78. Kapanje žute boje

Slika 79. Suradnja djece u aktivnosti

Slika 80. Završni zajednički rad djece

Aktivnost je dugo zaokupila djecu. Svi su željeli istisnuti barem malo od svake boje po dužini papira. Papir je bio dug nekoliko metara i činilo se kao da ne moraju stati prskati. Bili su slobodni u svom akcijskom izražavanju jer je oko papira bila trava i nisu se morali bojati da će nešto poprskati. Djeca su se ovom aktivnošću upoznala s akcijskim slikarstvom i priznali su da nije bilo baš jednostavno.

Neki su puštali da boja kapa, a neki su je istiskivali svom snagom iz bočice. U ovoj aktivnosti djeca su koristila dugi papir oko kojeg su se mogli kretati, ali su prolazili cijelom dužinom da ga ispune. Za kapanje i špricanje koristili su crnu, crvenu, žutu i plavu boju.

Slika 81. *Dijelovi završnog rada djece*

Slika 82. *Dijelovi završnog rada djece*

Neka djeca su nakon aktivnosti komentirala da im je bilo teško tiskati bočice s bojom, ali kad su istisnuli sviđao im se osjećaj kako boja leti po papiru. Također su komentari velikog broja djece bili da im se najviše sviđalo istiskivanje crne boje.

9. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Autumn Rhythm, Jackson Pollock

Kao poticaj i motivaciju za ovu aktivnost djeci je poslužilo Pollockovo djelo „Autumn Rhythm“ koje su odabrala djeca. Djeci su pokazani dijelovi filma „Jackson Pollock, Autumn Rhythm, Number 30“ u kojem je opisano gdje i kako je djelo nastalo. Naslov djela djeci je preveden kao „Jesenski ritam“. Odabrane su boje jeseni i papir većeg formata smeđe boje.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je koristeći se jesenskim bojama naslikati „Jesenski ritam“ na zadanom papiru smeđe boje.

- Likovno područje: slikanje, crtanje, kapanje
- Likovne tehnike: tempere

- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata smeđe boje, tempere crne, smeđe, žute, narančaste i bijele boje, kistovi, bočice
- Cilj i zadaci aktivnosti: poticati suradnju među djecom, ovladavanje likovnom tehnikom
- Stvaralački proces:

Prije početka aktivnosti papir su djeca položila na travu i pripremili boje. Ovaj put boje su istiskivali pomoću bočica, ali i nanosili velikim, dugim kistovima. Boje su nanosili jednu po jednu na papir i kada su smatrali da je dovoljno jedne boje krenuli su s drugom sve dok nisu potrošili sve boje.

Slika 83. Početak aktivnosti – Jesenski ritam

Slika 84. Završeni rad – Jesenski ritam

Djeca su brzo završila s aktivnošću. Nisu željeli više ništa dodavati na ovaj papir jer je u pripremi bio još jedan papir većeg formata, ali crne boje.

10. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Autumn Rhythm, Jackson Pollock

Kao poticaj i motivaciju za ovu aktivnost djeci je poslužilo Pollockovo djelo „Autumn Rhythm“ koje su odabrala djeca. Djeci su pokazani dijelovi filma „Jackson Pollock, Autumn Rhythm, Number 30“ u kojem je opisano gdje i kako je djelo nastalo. Naslov djela djeci je preveden kao „Jesenski ritam“. Odabrane su boje jeseni i papir većeg formata crne boje.

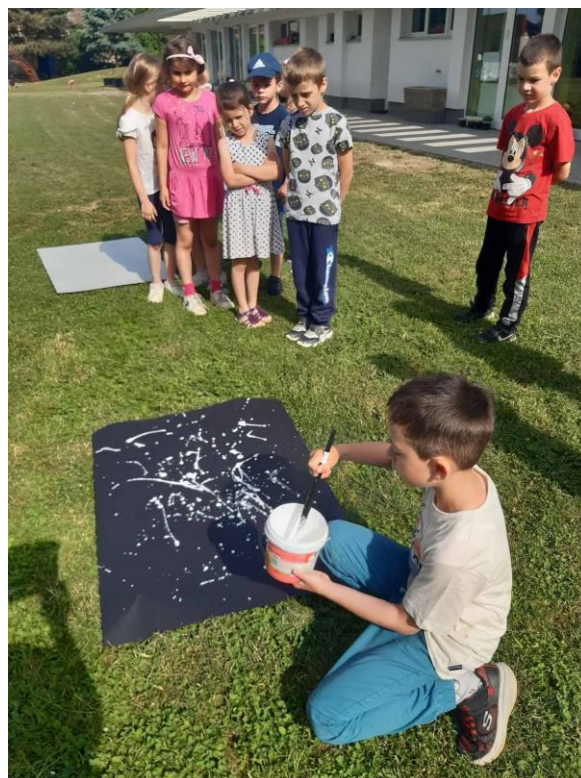
Zadatak u ovoj aktivnosti bio je koristeći se jesenskim bojama naslikati „Jesenski ritam 2“ na zadanom papiru crne boje.

- Likovno područje: slikanje, crtanje, kapanje
- Likovne tehnike: tempere
- Likovni pribor i materijal: papir većeg formata crne boje, tempere crne, smeđe, žute, narančaste i bijele boje, kistovi, bočice
- Cilj i zadaci aktivnosti: poticati suradnju među djecom, ovladavanje likovnom tehnikom
- Stvaralački proces:

Paralelno sa likovnom aktivnošću na smeđem papiru djeca su radila aktivnost na crnom papiru. Izmjenjivali su se i oslikavali su i jedan i drugi papir. U aktivnosti je sudjelovao podjednaki broj djevojčica i dječaka. Aktivnost se odvijala na dječjem igralištu zbog veličine i slobode prostora. Djeca su akcijski slikala i nisu morala paziti na prostor oko papira. Svidjelo im se što su papiri položeni na podu i što se mogu slobodno kretati oko njih.

Slika 85. Početak aktivnosti – nanošenje bijele boje

Slika 86. Nanošenje boje kistovima

Slika 87. Suradnja među djecom

Slika 88. Nastavak aktivnosti

Slika 89. Gotov rad djece – Jesenski ritam 2

Radove su ostavili na ravnoj podlozi da se osuše do sljedećeg dana. Kada su pogledali radove sljedeći dan, komentirali su da su ispali jako dobro, vrlo slično originalu.

11. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: djela Jacksona Pollocka, akcijsko slikarstvo

Djeca su ponovo pogledala film u stvaranju i radu Jacksona Pollocka i nakon toga metodom razgovora odredili etape za sljedeću aktivnost. Odabrali su platno koje su odrezali i položili na travu. Odabrali su mnogo tempera koje će im biti potrebne za rad. Sada su se sami organizirali i odlučili da će boju kapati po platnu. Nisu odredili redoslijed koja boja će pratiti koju, već su jedni drugima dodavali posudice s bojama i tako su se izmjenjivali.

Zadatak u ovoj aktivnosti bio je kapati boju na platno i koristiti se cijelim svojim tijelom – biti u akciji.

- Likovno područje: slikanje, crtanje, kapanje
- Likovne tehnike: tempere
- Likovni pribor i materijal: platno većeg formata, kistovi, bočice, posude, tempere različitih boja
- Cilj i zadaci aktivnosti: razvoj mašte, kreativnosti, samostalnosti i otvorenosti, uočavanje likovnog problema
- Stvaralački proces:

Aktivnost je započela polaganjem platna na travu. Nakon što su boje za kapanje bile pripremljene, djeca su okružila platno i započela s aktivnošću.

Slika 90. Početak aktivnosti na igralištu

Slika 91. Nastavak kapanja boje

Za vrijeme aktivnosti djeca su se kretala oko platna, no budući da ih je bilo više dolazilo je do sudaranja. Tada je slijedio dogovor da treba paziti na prijatelje oko sebe. Svako dijete je imalo viđenje gdje i koliko koje boje bi trebalo biti kapnuto na platno, ali budući da je to zajednički rad djece postignut je dogovor. Kako je koje dijete smatralo da je dalo svoj dovoljan doprinos napustilo je aktivnost.

Slika 92. *Završni zajednički rad djece*

Izrada ovog rada je trajala dosta dugo. Djeca su se izmjenjivala. Neko vrijeme se platno sušilo na zraku, a kasnije je bilo pomaknuto u dvoranu na ravnu podlogu. Sljedeći dan platno nije bilo suho do kraja, ali su djeca nastavila s radom. Djeca su odlučila da će platno iskoristiti za izradu torba i platnenih vrećica koje će im poslužiti u različitim aktivnostima.

Slika 93. *Platnene vrećice*

Slika 94. *Zajednički rad djece i tehničkog osoblja*

12. AKTIVNOST

Umjetničko djelo: Mural, Jackson Pollock

Kao motivacija i poticaj za ovu aktivnost poslužio je dio Pollockova „Murala“. Prvo je djeci bio djelomično pokazan dokumentarni film „Exploring & Coserving Jackson Pollock's Mural“ u kojem je prikazana veličina samog djela.

Zadatak u ovoj aktivnosti je bio kapati i nanositi boju dužim kistovima i štapovima na platno.

- Likovno područje: slikanje, crtanje
- Likovne tehnike: tempere
- Likovni pribor i materijal: platno većeg formata, kistovi, bočice, posude, tempere različitih boja, uža
- Cilj i zadaci aktivnosti: ovladavanje likovnom tehnikom, poticanje suradnje, pozitivne atmosfere i raspoloženja kod djece
- Stvaralački proces:

Ova se aktivnost nadovezala na prethodnu, ali je djeci bilo rečeno da ovaj put velikim kistovima nanose boju na platno. U početku im se to činilo lagano, ali kad su primijetili da je sredina platna ostala neobojana tražili su rješenje. Ubrzo su ga i pronašli. Pomoću dužih kistova i štapova mogli su nanijeti boju na sve dijelove platna.

Slika 95. Početak aktivnosti na igralištu

Slika 96. Suradnja i zajednička aktivnost djece

Ovo platno djeca su najduže oslikavala. Svaki dan su nanosili nove boje i oblike na platno. Promatrali su „Mural“ i radili su pokrete za koje su smatrali da će dovesti do sličnih oblika kao u tom djelu. Na kraju su platno oslikavali i u sobi kada se osušilo i to nanošenjem boje na svoje ruke i tako su radili otiske.

Slika 97. *Sušenje rada*

Djecu je zaintrigiralo Pollockovo kretanje tijekom slikanja i sami su započeli svojevrsni ples oko platna. U završnoj fazi slikanja djeca su izlivala boju direktno iz čašica na podlogu, što je dalo novu dimenziju u radu. Također su pokušali slikati povlačeći užu po podlozi. Oduševljenje je bilo na vrhuncu, teško su se odvojili od aktivnosti „akcijskog slikanja“.

Slika 98. *Nastavak aktivnosti – otiskom ruku*

Slika 99. *Zajednički rad djece – nanošenje boje kistovima i rukama*

Slika 100. *Gotov rad djece*

Ova aktivnost je trajala najduže od svih. U aktivnost su bila povremeno uključena sva djeca. Od ovog platna djeca su odlučila da ćemo napraviti suknje koje će im poslužiti u različitim simboličkim i imitativnim igrama.

Slika 101. *Suknja izrađena od platna*

Slika 102. *Suknja-zajednički rad djece i tehničkog osoblja vrtića*

Slika 103. *Djevojčice u suknjama*

Svi ovi radovi izloženi su roditeljima na panou likovnih radova djece ispred vrtićke skupine i na izložbi dječji radova u zgradi Scheier u Čakovcu.

CILJ provođenja ovih aktivnosti:

- Razvoj sposobnost percipiranja, zamišljanja, izražavanja i stvaranja putem usmjerene pažnje
- Poticanje dječje kreativnosti i maštovitosti
- Razvoj interesa za likovno stvaralaštvo

- Razvoj osobnog likovnog izričaja

ZADATCI provođenja ovih aktivnosti

Odgojni:

- Stvoriti ugodnu atmosferu i raspoloženje kod djece
- Poticati međusobnu suradnju
- Poticanje komunikacije tijekom razgovora
- Poticanje zainteresiranosti prema likovnoj kulturi i likovnom izrazu
- Poticanje pozitivnog odnosa prema vlastitom radu
- Razvoj znatiželje

Obrazovni:

- Uočavanje likovnog problema
- Razvoj sposobnosti opažanja detalja
- Razvoj likovnih sposobnosti
- Ovladavanje likovnom tehnikom
- Upoznavanje novih pojmova i proširivanje dječjeg vokabulara

Funkcionalni:

- Razvoj vizualne percepcije
- Razvoj zapažanja i opažanja detalja
- Razvoj fine motorike
- Poticanje dječjeg interesa i pažnje

5.3. KOMENTAR NAKON ODRŽANIH AKTIVNOSTI

Djeca su svojim aktivnostima spoznavala kako promatrati i analizirati umjetničko djelo nekog umjetnika, upoznala su se s umjetničkim djelima i autorima djela. Motive u djelima prepoznavali su i imenovali pitanjima i opisom dok se djelo u potpunosti nije opisalo.

Pristupom usmjerenim na osobnost i samopouzdanje svakog pojedinog djeteta možemo postići raznovrsnost, iskrenost i autentičnost dječjih radova koji odražavaju istinsku stvaralačku atmosferu u grupi. Neupitan je utjecaj ovakvog načina rada na prihvaćanje različitosti među ljudima. (Balić Šimrak, 2011.)

Aktivnosti u projektu likovnog izražavanja prema djelima Gustava Klimta i Jacksona Pollocka pokazala su da djeca pokazuju jednak interes za ova različita djela. Djeca su se izražavala na različite načine i to su pokazala svojim radovima. Likovni radovi djece prema Gustavu Klimtu su bili individualni radovi, dok su likovni radovi djece prema djelima Jacksona Pollocka bili grupni radovi. U prvim aktivnostima djeca su bila mirnija jer je to zahtijevala likovna aktivnost dok su u izražavanju Jackson Pollockovih djela bila više u pokretu. Dijete najbolje uči kada sudjeluje u ovakvim aktivnostima i to putem igre. Kroz ovakve likovne aktivnosti djeca se razvijaju u svim razvojnim zadaćama u različitim oblicima razvoja. Ovakve aktivnosti pridonose osjećaju djetetove važnosti, jačanju njegova samopouzdanja, uspješnijoj socijalizaciji i upoznavanju vlastite osobnosti.

ZAKLJUČAK

Djeca koja su uključena u Predškolske ustanove za rani odgoj i obrazovanje od najmlađih se dana likovno izražavaju. Dijete postupno usvaja likovne elemente i likovne tehnike što je posljedica dječje spontanosti, slobode i poticajne materijalne okoline u ustanovi. Često se u likovnim aktivnostima očekuje da će djeca prekopirati likovno djelo. U određenim aktivnostima su djeca pokazala kako individualno doživljavaju umjetnost te je njihova uključenost, originalnost i kreativnost izražena u likovnim radovima. Djeca su u aktivnostima prema umjetničkim djelima Gustava Klimta izrazila pozitivne reakcije i proširila su svoje likovne spoznaje koje će im sigurno kasnije omogućiti uspješniji emocionalni, intelektualni i kreativan razvoj. Nefigurativna likovna djela Jacksona Pollocka vrlo su privlačna djeci vrtićke dobi jer svako dijete ima svoju viziju što bi to moglo biti. Takvim aktivnostima razvija se dječja mašta i kreativnost, pa bi apstraktna djela trebalo što više nuditi djeci kao poticaj za likovne aktivnosti.

LITERATURA

Knjige:

Balić Šimrak, A. (2011). *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju*. Zbornik umjetničko-znanstvenih skupova 2009.-2011. Zagreb: ECNSI i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Belamarić, D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga

Čudina Obradović, M (1990.). *Nadarenost; razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Grgurić N., Jakubin M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa

Herceg, I., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa

Marion, D. (2003.), *Povijest umjetnosti od početka do naših dana*. Zagreb: Naklada Ljevak

Neret, G. (2006). *Klimt – bibliografija*. Zagreb: V.B.Z.d.o.o.

Ivančević, R. (2001). *Umjetnost i vizualna kultura 20.stoljeća*. Zagreb: Profil

Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno umjetničko djelo*. Zagreb: Alfa

Šuvaković, M. (2005). *Pojmovnik moderne umjetnosti*, Zagreb: Horetzky

Metodika likovne kulture 1, priredila Kristina Horvat Blažinović

Metodika likovne kulture 2, Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, priredila Kristina Horvat Blažinović

Mrežne stranice:

Abstract Expressionism, Preuzeto 25.4.2022.: <http://www.visual-arts-cork.com/history-of-art/abstract-expressionism.htm#actionpainting>

Arts & Culture, *Gustav Klimt and the Palais Stoclet*. Preuzeto 30.6.2022.: <https://artsandculture.google.com/story/FQUhtDQVcrnvKg>

Arts & Culture, *Gustav Klimt's „Portrait of Adele Bloch-Bauer I“*. Preuzeto 30.6.2022.: <https://artsandculture.google.com/story/fQWRgy-UV1Ge2g>

Balić Šimrak, A. (2022). *Predškolsko dijete i likovna umjetnost*. Preuzeto 2.6.2022.: <https://hrcak.srce.hr/124737>

Balić Šimrak, A., Šverko, I., Županić Benić, M. (2011). *U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju*. Preuzeto 31.5.2022.: <https://www.bib.irb.hr/pregled/profil/34264?page=2>

Belvedere Museum, *The Klimt collection*. Preuzeto 15.6.2022.: <https://www.belvedere.at/en/klimt-collection-belvedere>

- Britannica, Jackson Pollock-biografija. Preuzeto 24.5.2022.:
<https://www.britannica.com/biography/Jackson-Pollock>
- Hess, B. (2005). *Abstract expressionism*. Preuzeto 25.4.2022.:
<https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/05/abstract-expresionism.pdf>
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto 31. 5. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56000>
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj (2012). Preuzeto 22.4.2022.:
<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
- Novaković, S. i Tomljenović Z. (2015). *Poticajno okruženje za razvoj likovnog stvaralaštva djece rane i predškolske dobi*. Didaktičko-metodički pristupi i strategije - podrška učenju i razvoju djece. Preuzeto 22.4.2022.: <https://www.bib.irb.hr/787092>
- Zlamalik, V. (1988.). *Ogled o secesiji i simbolu*. Preuzeto 22.4.2022.:
<https://hrcak.srce.hr/file/225867>

POPIS SLIKA

Slika 1. Umjetničko djelo kao poticaj za likovno stvaranje	11
Slika 2. Likovno-jezična redefinicija umjetničkog djela	11
Slika 3. Stvaralački postupak kao poticaj	12
Slika 4. Izdvajanje lika iz cjeline	12
Slika 5. Marc Chagal, The Blue Circus, ulje na platnu, 1950-52.	13
Slika 6. Promatranje i analiza od cjeline prema detalju i od detalja prema cjelini	14
Slika 7. Promatranje i analiza od nejasnoga prema jasnome	14
Slika 8. Usporedno promatranje i analiza umjetničkih djela	15
Slika 9. Zgrada bečke secesije, Beč	17
Slika 10. Namještaj u secesijskom stilu	17
Slika 11. Otto Wagner, Nova akropola, secesija u arhitekturi	18
Slika 12. Nova akropola, secesijski simbolizam	19
Slika 13. Arnold Böcklin, Island of the dead, ulje na platnu, 1880.	20
Slika 14. Fernand Khnopff, Des Caresses, ulje na platnu, 1886.	20
Slika 15. Gustav Klimt	21
Slika 16. Gustav Klimt, Orguljašica, ulje na platnu, 1884-85.	22
Slika 17. Gustav Klimt, Judith, ulje na platnu, 1901	23
Slika 18. Gustav Klimt, Johanna Staude, ulje na platnu, 1917.	23
Slika 19. Gustav Klimt, Poljubac, ulje na platnu, 1907-08.	24
Slika 20. Gustav Klimt, Portret Adele Bloch-Bauer, ulje na platnu, 1907.	25
Slika 21. Gustav Klimt, Stoclet Frieze, Kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1905-09.	25
Slika 22. Gustav Klimt, Stoclet Frieze, detalji-dijelovi dijela, 1905-09.	26
Slika 23. Vasilij Kandinsky, Planina, ulje na platnu, 1909.	26
Slika 24. John D. Graham, autoportret, ulje i olovka na platnu, 1943.	27

Slika 25. Willem de Kooning, Policijske novine, ulje na platnu, 1955.....	28
Slika 26. Mark Rothko, Orange and Tan, ljepilo i ulje na platnu, 1954.....	28
Slika 27. Jackson Pollock, Going West, ulje na fiberboardu, 1934-35.	30
Slika 28. Jackson Pollock, Broj jedan, ulje i emajl na platnu, 1950.....	31
Slika 29. Fotografija Jacksona Pollocka.....	31
Slika 30. Jackson Pollock, Mural, ulje na platnu, 1943.....	32
Slika 31. Jackson Pollock, Blue Poles, emajl i aluminijska boja sa staklom na platnu, 1952.....	32
Slika 32. Jackson Pollock, Autumn Rhythm, emajl na platnu, 1950.	33
Slika 33. Gustav Klimt, Portret Adele Bloch-Bauer I, zlato i ulje na platnu, 1907.....	34
Slika 34. Gustav Klimt, Stoclet Frieze, Knight, kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1905.....	35
Slika 35. Gustav Klimt, Stoclet Frieze, The Tree of Life, kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1905.....	36
Slika 36. Gustav Klimt, Stoclet Frieze, , kreda, olovka, gvaš, bronca, srebro, zlato, platina, prozirni papir, papir za nacрте, 1909.	37
Slika 37. Likovni rad djevojčice E.F.,7 godina	39
Slika 38. Likovni rad djevojčice A.Č.,7 godina	39
Slika 39. Djeca u aktivnosti – bojanje podloge	40
Slika 40. Djeca u aktivnosti – bojanje podloge	40
Slika 41. Djeca u aktivnosti – crtanje detalja	41
Slika 42. Djeca u aktivnosti – crtanje detalja	41
Slika 43. Likovni rad dječaka J.P.,7 godina	41
Slika 44. Likovni rad dječaka D.T.,7 godina.....	41
Slika 45. Djeca u likovnoj aktivnosti	43
Slika 46. Djeca u likovnoj aktivnosti	43
Slika 47. Likovni rad djevojčice L.V.,5,5 godina	43
Slika 48. Likovni rad dječaka D.T., 7 godina.....	43
Slika 49. Likovni rad djevojčice A.Č., 7 godina	44
Slika 50. Likovni rad dječaka J.P., 7 godina	44
Slika 51. Dječak D.T. u aktivnosti	45
Slika 52. Dječak D.T. u aktivnosti	45
Slika 53. Likovni rad dječaka D.T.,7 godina.....	45
Slika 54. Likovni rad dječaka A.H.,6.5 godina	45
Slika 55. Djeca u aktivnosti.....	47
Slika 56. Dijete u aktivnosti	47
Slika 57. Neki od gotovih radova djece.....	47
Slika 58. Djeca sa svojim radovima	47
Slika 59. Djeca u aktivnosti kaširanja	49
Slika 60. Djeca u aktivnost – novi sloj kaširanja.....	49
Slika 61. Dijete u aktivnosti – oslikavanje temperom	49
Slika 62. Dijete u aktivnost – oslikavanje detalja.....	49
Slika 63. Zajednički rad djece	50
Slika 64. Zajednički rad djece – gotov rad.....	50
Slika 65. Gotov rad – izložen u Turističkoj zajednici grada Čakovca.....	50
Slika 66. Portret Gustava Klimta.....	51
Slika 67. Likovni rad djevojčice L.V., 7 godina	51
Slika 68. Likovni rad dječaka A.R., 5,5 godina.....	52
Slika 69. Likovni rad djevojčice N. K., 6,5 godina.....	52

Slika 70. Jackson Pollock, Autumn Rhythm (Number 30), ulje i emajl na platnu, 1950.....	53
Slika 71. Jackson Pollock, Blue Poles (Number 11), ulje, emajl, aluminijske boje, staklo na platnu , 1952.....	53
Slika 72. Jackson Pollock, Mural, ulje i kazein na platnu, 1943.....	54
Slika 73. Jackson Pollock, She Wolf, ulje na platnu, 1943.....	55
Slika 74. Život i djelo Jacksona Pollocka (rad djece i odgojiteljice DV Cvrčak, Čakovec, 2022.).....	56
Slika 75. Početak aktivnosti na igralištu.....	56
Slika 76. Nastavak aktivnosti – kapanje crne boje.....	56
Slika 77. Kapanje crne boje.....	57
Slika 78. Kapanje žute boje.....	57
Slika 79. Suradnja djece u aktivnosti.....	58
Slika 80. Završni zajednički rad djece.....	58
Slika 81. Dijelovi završnog rada djece.....	59
Slika 82. Dijelovi završnog rada djece.....	59
Slika 83. Početak aktivnosti – Jesenski ritam.....	60
Slika 84. Završeni rad – Jesenski ritam.....	60
Slika 85. Početak aktivnosti – nanošenje bijele boje.....	61
Slika 86. Nanošenje boje kistovima.....	62
Slika 87. Suradnja među djecom.....	62
Slika 88. Nastavak aktivnosti.....	62
Slika 89. Gotov rad djece – Jesenski ritam 2.....	62
Slika 90. Početak aktivnosti na igralištu.....	63
Slika 91. Nastavak kapanja boje.....	63
Slika 92. Završni zajednički rad djece.....	64
Slika 93. Platnene vrećice.....	64
Slika 94. Zajednički rad djece i tehničkog osoblja.....	64
Slika 95. Početak aktivnosti na igralištu.....	65
Slika 96. Suradnja i zajednička aktivnost djece.....	65
Slika 97. Sušenje rada.....	66
Slika 98. Nastavak aktivnosti – otiskom ruku.....	66
Slika 99. Zajednički rad djece – nanošenje boje kistovima i rukama.....	67
Slika 100. Gotov rad djece.....	67
Slika 101. Suknja izrađena od platna.....	68
Slika 102. Suknja-zajednički rad djece i tehničkog osoblja vrtića.....	68
Slika 103. Djevojčice u suknjama.....	68

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)